

Sustaining Women's leadership

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PIE RI NI
(MEMPROW FEMINIST GUIDE)

LUGBARATI VERSION

WWW.MEMPROW.ORG

CONTENTS

39 **PAGE**

BIBLIOGRAPHY
(REFERENCES)

35 **PAGE**

AZI NGAZA AVASI RI NI PA SOZU
AZINI AGEI TEMA TI ICITAA SI

31 **PAGE**

TA MBAZA CENI KA SI
AZINI ONYI

27 **PAGE**

ALLYSHIP

23 **PAGE**

E'YO AGUPI PINI OKU BERI
AZINI NGULUPI MA
ECETA

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANEI PIERI NI
IENPANI FEMINISTORIGI
LUGBARATI VERSION

PAGE **01**

E'YO ASITAA 'DI MA DRIARI

PAGE **05**

Oku yi 'bazu azini eyi ma omi
engazu e'yo piri kaniku e'yo
alaru engazu e'yo ongulumu
ni ma alea ri si.

PAGE **06**

VATAA E'YO OKU YINI
RI MA DRIA RI

PAGE **13**

EYO VAZA OKPO AYUZA AZI
AGUPINI OKPO FEZU TURI MA DRIA

PAGE **15**

EYO IMBATAA OKU MA EYOSI DIYI
AZINI EYO I BIPI LONYIBERI

PAGE **20**

TI NZE ZA AZINI EYO AZI
NGAZA OKU MA EYO
SIRI.

Sustaining Women's leadership

E'YO ASITAA 'DI MA DRIARI

Sustaining Women's leadership

➤ Otitaa 'di 'ba out eri a'di ni ya?

Otitaa 'di 'ba ede eri oku ode, amba, 'ba rua idri ri azini 'ba aco'ba ra 'diyi, dika baa muti e'yo uruleru 'di atiipi 'ra 'diyi, ongulumu ava pie dika okpo feepi e'yo oku yi ma rua 'diyi nzezu ra 'diyi. Otitaa 'di ri nga fee o'duko e'yo oku yini ezoanzi be 'diyi ni ovuzu nizaru beni.

➤ Kokobi 'di ri 'ba ofu eri a'du ma e'yo si?

Kokobi 'diri 'ba ofu eri egataa e'yo okuni ri 'bazu pari azi zeleri alea idri 'dani'dani, oku yini oazu nyaku Uganda-a ria ri ma e'yosi. Idri nyaku Africa niri azini Wudrikuru ndulu ni e'yo oku yi atizu risi. Ama e'yo di ma efi ece azini eyo 'i idepi pari ndundu wudrikurua diyi onizu ama eselea, fezu e'yo oku yini ma onitaa ma e'do 'i azini egataa e'yo nde ma atiza fezu be ni. Ama atira geriko ndundu atitaa fezu oku yini ezoanzi be geri lonyi vileri eyi ma idri ta mbazu. E'yo 'i biipi agbara nyakunisi okpo feepi abiza ni ovuzu oku yini ovuzu ezoanzi pie okpo ni cazu agupi pie trotro kuri ma e'yosi.

Onitaa azini nzetaa e'yo oku yini ezoanzi pie ri ma omgbo ereza ni nga okpo ereza fe ongulumu alea. Ama ega vini ama orodri e'yo oku yi vileri ma e'yosi, e'yo agbara nyaku ma dri cezani azini oata driwala oku ni ria lea ri ni.

➤ Eceza azi oku ma eyi ma atitaa ni orutaa be, Dika e'yo omiza oku yi ma driari atizu (OAITH 2010):

'Ba enze esekere diri otitaa e'yo ewaru oku yi omizu 'diyi ma alea engazu amuti Ontario ni ayotaa ni bazu 2010 si ri ma alea (OAITH 2010) Amuti Toronto ni azi feepi 'ba e'yo okuni ni 'diyi omii ku/ Ocoko feepi ku 'diyini asisile 'ba yini ocoko fee oku yini tu ri si. E'yo di fe orodri amboru vataa ejizu azini otutaa otuzu azi feza ma alea wudrikurusi. 'Diri fee amuti uruleni (**MEMPROW**) ni okpo esuzu e'yo nzezu 'obi yi be ni.

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PIERI NI
MEMPROW FEMINIST BRIDE: LORRAINE VERSION

Sustaining Women's leadership

E'yo siza 'di fe orodri "orataa adari amuti amavileri ni azi ma agei tezu. E'yo 'diri fe onitaa azini o'duko amaniazi ngazu yi pie 'diyi ma e'yo onizu Kilili. E'yo 'di ma azi ovupi indiri ayotaa azi ni neepi 'ba ma omi oku yi azia okpo si ku. Omitaa azia okpo si 'di ma efi ondoa ndundu ovupi mukeku azi fezu oku yi dri, e'yo e'daza, e'yo a'bi ni e'yo obi ma eselea ovupi esele coza ambo oku yini agupi be dika e'yo awaza piri koko amuti amavile 'diyi ma eselea azini okpo fee 'ba azini 'diyi nde ni aga ba azi 'diyi ra." (Douglas S). E'yo otitaa diarisi, ayotaa oku yi omizu azia ku 'diyi nga ovu ayuza ru. Geriko otitaa 'di ni ri maalea, geriko ndundu e'yo eceza azi ngaza oku yi omizu okposi azia 'diyi nga ovu ayuza ru indi.

Oku ma omitaa kaniku azitaa oku ma omitaa atri pi 'di e'do drileba feza agupi ni oku ma drileari iri ongulumu ma eselea ci, eri feepi okpo ma awataa ovuni piri ku. Awataa okpo ni ndundu 'di fe drileba ba azi 'diyi ni orodri e'yo onizu o'bi ma eselea ri eru uru 'ba azi 'diyi ni nde ni, drileba lonyi ondumatara oku yini ri feepi azini atitaa ayotaa ni fee ongulumu aziri ovu aziri ma drilea ndeni.

E'da eleleni sanduku alea di, ece a'di ni omitaa ocoko 'be esu ama vile ongulumu alea nde ni riyaa. (OAITH 2010)

E'DATAA/ECETAA	OMITAA	AMUTI OMITAA ALEA 'DIYI
Esele coza agupi/Oku	O'ba ndundu oku peselea agupi beri	Oku eyi
Esele coza enyiriko siri	Eyataa wura enyiriko ba ni si ri 'i	Amuti 'ba wura pie nduu 'diyi
Esele coza ondoasi onitaasi, lonyisi	Esele coza ondoasi onitaasi, lonyisi, oyataa efikoko oyamandu	'Ba azi ngaba oyasi 'diyi 'Ba oapi alio ma alea 'diyi
'Ba esele ndundu rua nidiyi pie diy	'Ba afa runi diyi pie yo 'diyi	'Ba aco pie 'diyi 'Ba afa rua ni azi ngazu 'diyi ni ovuzu yo 'diyi
Eli	Oyataa elisi ri	Anzi nyiri 'Ba ode 'Ba azi nga pi eli angiri 'be 'diyi
Eyo suru ni	'Ba ndra suru dri cepi 'diyi	Oriba suru ni 'diyi 'Ba ovupi suru 'ba ru yo, ovupi suru ma alea ewu were si 'diyi 'Ba emupi suru alea kokobi koko 'diyi Omunyale yi

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZO ANZI PIE RI NI
(MEMPROW FEMINIST BUDDE LUBAANATI VERGIFRO)

E'yo/Ayotaa ofule 'bo 'di ma alea orodri onitaa vileri, egataa azini e'yo 'bani nga 'diyi ni ovuzu 'dile ni. Te, ovuni asizaru gavumente si ku, 'ba e'yo olupi radio'diyi, kokobi osiipi 'diyi ku, e'yo awaza geri ogaraba vusi ri (Koti-asi), e'yo liza anzi nyiri vileri ma alea risi azini atitaa fezaasi, atitaa aro esuza alea ri si, kala geri agei tema osu si ri ma aleasi, geri adra inzizuri vusi azini amuti azi ngapi orodri lonyi ni feepi ku 'diyi vusi. Omitaa okposi azini ondoasi 'di ri nga ovu 'danidani 'ba okpo pie dria 'diyi ma dri alea.

'Ba azi 'diyi nga ovu okpo kokoru ng ani o'duko eri kilili ku, ngani drileba esu kililiku. Drileba ma efi driwala 'bani es uku dika 'bani e'yo nizu i ma ngulupi dria ku.

Meza ede eleleru ma dria, a'di ni drileba pie nde ni ongulumu amavile ri ma alea?

E'DATAA/ECETAA	OMITAA	AMUTI ONITAA ALEA 'DIYI
Esele coza agupi/Oku	O'ba ndundu oku peselea agupi beri	Oku eyi
Esele coza enyiriko siri	Eyataa wura enyiriko ba ni si ri 'i	Amuti 'ba wura pie nduu 'diyi
Esele coza ondoasi onitaasi, lonyisi	Esele coza ondoasi onitaasi, lonyisi, oyataa efikoko oyamandu	'Ba azi ngaba oyasi 'diyi 'Ba oapi alio ma alea 'diyi
'Ba esele ndundu rua nidiyi pie diy	'Ba afa runi diyi pie yo 'diyi	'Ba aco pie 'diyi 'Ba afa rua ni azi ngazu 'diyi ni ovuzu yo 'diyi
Eli	Oyataa elisi ri	Anzi nyiri 'Ba ode 'Ba azi nga pi eli angiri 'be 'diyi
Eyo suru ni	'Ba ndra suru dri cepi 'diyi	Oriba suru ni 'diyi 'Ba ovupi suru 'ba ru yo, ovupi suru ma alea ewu were si 'diyi 'Ba emupi suru alea kokobi koko 'diyi Omunyale yi

'Ba azi 'diyi nga ovu okpo kokoru ng ani o'duko eri kilili ku, ngani drileba esu kililiku. Drileba ma efi driwala 'bani es uku dika 'bani e'yo nizu i ma ngulupi dria ku.

AMUTITITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PE RINI
ONEMPIW FEMINIST BLOK: LUGARATI VER 2.0

E'YO EFI ECEZA

A'bi

A

E'yo 'di ma efi e'yo i biipi e'yo suru a'bi ni, ongo tuza, e'yo Adro inzizuri azini e'yo 'i biipi 'ba ada pie pari yini ovuzu etu/ewu 'yeke ri ma alea risi. Eri geri 'disi 'ba eyini oazu pari alu ma alea, e'yo lonyi vile ri si, e'yo geri Adro inzizu ri si azini agei teza geri nyaku oceu ri si.

Abi 'bani sozu alenia ri

A

E'yo 'bani nga ongulumu 'ba vile ri ma alea, 'i biipi e'yo suru vile ri be ri azini ongulumu ni atii eri onyiru kaniku onzi ri 'i. E'yo 'di ri 'i oja ewuvusi ra.

Agupi/Oku

A

'Di eda geri ndundu azi ngaza agupi pini ma esele coza oku pie ri. Embata 'diri eda esele coza 'ba tiza agupiru kani okuru ri pini azi ngaza 'ba agupiru kani okuru ri be ri.

Dri ceza 'ba pa soopi e'yo oku ni si diyi

D

Dri ceza leepi neepi ojataa ma oja 'i idri, geriko 'bani oazu ri azini azitaa oku yi omizu okposi lu yini ovuzu oku ni ri si, azini yi agaapi azi ngaza ongulumu ma alea ri atrizu.

E'yo egataa fezu oku azini ezoanzi dri ri

E

Di ri okpo 'baza oku yini lezu nezu okpo ayuza ma ovu trotro oku pi yi ma eselea agupi be ngazu fezu oku ma ovu pari oata alari ma alea, lonyi esuza ma alea azini dri ceza e'yo nyaku vileri ma alea, ekile agupi ni ovuzu ewu disi ri le.

Geri 'bani 'ba tizu ri

G

Ondoa 'diri esele coza ruasi oku pi ni agupi be ri fe geri ndundu azi ngazu ri ma awataa ni. E'yo 'diri geriko feepi awata ovu adriza alea, agupi oku ma esu drileba e'yo ta siipi yi si ri esuzu ku beni.

Okpo ndeepi ra ri

O

'Diri ondoa agupi ni okpo ayuzu e'yo woro 'duzu eyi ma dria ri i, lonyi azi okpo oata ala ri alea lu ongulumu ni fee ni ri 'i. Eri geri ongulumu ni okpo fezu agupi dri azi angu dri cezu, lonyi ta mbazu, e'yo osu ayuzu ri, Adro inziza ma dri cezu azini okpo oazu ongulumu alea ri.

Oku yi 'bazu azini eyi ma omi engazu e'yo piri kaniku e'yo alaru engazu e'yo ongulumu ni ma alea ri si.

E'yo 'di ma alea 'ba e'yo embazu diyi nga e'yo okpo ni ovuzu kala alu dria ri ne, dika a'du afa fe oku yi ovuzu okpo koko ri nee ra.

E'yo di ri pari iri ma alea.

Esele ki ci

1

Esele Okori

O'du aluzori o'duko oluza eri 'ba ega e'yo oku yini yi yi ma idri ayuzu ri e'da. 'Ba nga drileba fee oku alualu ni e'yo yini okpo ayuzu ri nze dika e'yo eyini idri nyazu ewasi agupi ma dria alea ri. Imbapi ni nga driwala oku alualu ni e'yo nzezu ocoko ndundu yini esu ekile oku yini oazu agupi pie, okpo ayuzu oku ma rua. Giri ruanisi azini omi alea ri si dika ondutaa oku yini lonyi ayuza si ri. Ba nga oni e'yo nde 'di bi oku yi ngon ru. E'yo nzeza diri nga ovu aci e'yo ocoko feepi omiari n inga emvizu egataa ndra ocoko ni 'da ma alea ri si.

E'yo 'di le 'ba ma out yi Kilili geiko 'dile diyi si;

- i) Sawa capi r ani fezu 'ba alualu dri erini e'yo ima nguluoi dria ri nzezu.
- ii) Pari 'bani e'yo 'di nzezu ri ma ovu pari e'yo kokoru ni l e'yo liza kokoni ri 'i.
- iii) Mi ma ofu mu e'yo ocokoru ri ma e'dataa 'da ma aza kozu.

2

Esele iri ri

Egataa oku yi biipi ongulumu alea azini nyaku ma dri ceza ni 'diyi pie.

'Diri nga e'yo azi ndudndu ngaza agupi pi ma eselea ri e'da dika eri nga fee oku yini e'yo eyi ma eselea agupi pie diyi oni.

Eri vin inga orodri oku yini ri e'da ongulumu eselea.

Esele 'di nga oku ma ondo enga e'yo i 'yepi ongulumu alea yini alizu alenia si ri ma dria.

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZO ANZI PIE RI NI
(MEMPROW FEMINIST GUIDE: LUGBARATI VERSION)

Sustaining Women's leadership

Vataa E'yo Oku yini ri ma dria ri

Sustaining Women's leadership

-**Emba** 'di ninga e'do zita a i biipi amuti asisile oku yini ri be ri si.

-**Izi** oku yi e'yo nzeza agu yini nga azini nze oku ma dria ndundu 'diyi Imbataa ma vutia izi e'yo 'di nga nga kiri 'yeru ongulumu eselea indi ya?

i) Pa soza oku yini 'di ma efi ngoni?

E'yo otiza e'yo oku ma agei teza vileri, ayotaa ni ri 'ba si ndra Accra 'di suru Ghana-a pale okorisi eli 2006 si:

- E'yo 'da ece ndra e'yo 'diri ondoa e'yo ndundu ondumatara ru diyi atrizu. E'yo 'di le ndre. Okpo ayuza agupi ni yini oku pie ri ma ovu trotro. E'yo 'di ri ondoa kaniku egataa 'bani otu asisile Kilili si ri, te tro ti. Azitaa nde ni esele cozu 'ba ndundu ma eselea ri ra ti ani e'yo woro ngani asisile 'di ri atii ku.

Lezu e'yo 'di ma ka efi ra dika e'yo di vazu kililiru ra, le ama ma esu ola e'yo ocoko feepi oku yini di, ekile okpo woro ni ovuzu agupi ma dria ri le. 'Di ri di ecezu kini 'ba a'di 'di ba e'yo oku yinisi 'diyi a'di 'di e'yo ocoko feepi oku yini 'diyi ma dria. A'di diza e'yo okuni si 'di ri otutaa e'yo oku yini oazu okpo kokori ma e'yo one, e'yo drileba azini driwala feepi agupi dri azi ngaza ma esele copi oku yidri azini agupi dri, okpo feepi ndundu agupi pi ma eselea 'di ma dria.

- A'di 'diza e'yo okunisi 'di ni di okpo fee nezu kini okpo ayuza ma ovu di trotro agupi pi ma eselea oku yi be.
- A'di 'diza e'yo okunisi 'di eri nga fee 'ba ndra okpo koko 'diyi (oku) ovupi nga kiri okpo koko 'diyi nga driwala esu vini ecazu 'ba inzitaa be azini rutaa be ri ru. (Ayotaa ni lele ri le)

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PI ERINI
MEMPROW FEMINIST GUIDE: LITERATIVES

ii) Orodri a'di 'diza e'yo okuni ayotaa ni leleri ma efi kini :

- **E'yo ndundu efupi e'yo 'di ma alea 'diyi.** Ani ra 'ba ndundu yi ocoko ndundu esu, te tro ti wudrikuru amani ovuzu ocoko omitaa ni alea ri le ecetaa si, oku alioru ri azini oku lonyi pie dria angiri ri eyi ma ocoko idri vileri nga ovu ndundu. E'yo 'di si, eri nga ovu orodri ru e'yo oku yi biipi ndundu 'diyi onezu woro.
- E'yo 'ba biipi ndundu ri fizu adi nyaku dri ceza ni ria ri 'i, te tro ti erini ovuzu kile o'bi yini ri le egataa azini asisile ovupi ba aluni ekile bongo suza le, obi dribi edezani, agupi peza ni azini 'diyi pie 'di woro peetaa 'ba alualu ni ati ri le.

Izi 'ba imbataa alea 'diyi e'yo nzezu yi ma eselee dika egataa 'bazu eyo orodri ru 'diyi otizu kalafe azini 'diyi ma eselee.

- Asisile ambo 'bani le esule a'di 'diza oku yi ma e'yosi 'diyi e'yo obi ni o'baa ondumataru ru 'diyi ma ola onzezu azini opi nyaza agupi ni adule ri si ri ogazu. Ani e'yo okuni 'di ma di e'yo 'bani 'ye vile 'dale oku ma rua ta siipi ku diyi, agupi ni lonyi ta mbazu azini lonyi ayuzu a'dule si 'di, e'yo eti opeza 'ba ma wura si 'di azini 'diyi pie. Anira e'yo 'bani ecele uruleru 'diyi oku yi atri okpo 'bazu e'yo oku yi ma idri nyaza alea ri si. E'yo 'diri e'yo okpo agupi woro ma eselee, oku woro pie ri 'i, vini oku drileba pie ndundu. 'Diri vini ojataa ejizu ongulumu ndundu a e'yo awaza Kilili ku agupi ma eselee oku pie azitia ri 'i. E'yo 'di ma alea pari erini ovuzu tu 'diyi aku yi, ongulumu, suru yi pari afa ozizu azini afa jezu 'diyi, pamvu onitaa ni 'diyi azini e'yo oyuzi 'diyi.

Izi 'ba ovupi imbataa alea 'diyi eyi ma omi ejizu eyi ma omi alea e'yo ala ru biipi oku pie 'diyi egazu/.

- Eri ena ekile ngole ya? Eri orodri ru 'ba oku ma e'yo oneepi 'diyi ni e'yo vazu Kilili azi yini nga 'di ma dria. E'yo ta siipi ra mini azi ngaria osimatraka ru azi ngaria e'yo okunisi 'diyi a'duni ya? E'yo ta siipi ku otitaa ewu 'disi wudrikuru ni out ta siipi ku 'diyi ngo yi ya?

**E'yo vaza azini geriko
ndundu e'yo otuzu agupi ma
eselea oku yi be 'diyi dika
e'yo agupi yi 'bazu a'bisi
okpo ayuzu e'o woro ma
drilea 'diyi**

**Mi ozi 'ba onitaa oni 'ba 'dii e'yo oluzu azi feza azini azi ngaza agupi
ma eselea oku pie 'diyi ovupi ongulumu alea ewu woro si 'diyi.**

'Di ma alea indi 'diyi azi aku dria 'diyi, e'yo 'ba ada iza ni ri, e'yo inzitaa fezu 'ba dri zitaa kokoru 'diyi azi 'diyi pie oku yi dri 'diyi ni. E'yo ti atriza oku yini azini vataa agupi bazu agupi ru ri, azita woro ma ovu eri ma dria ri.

E'yo ecele uruleru 'diyi ni fizu 'ba ma dria kililiru ra, izi 'ba imbataa alea 'diyi ngazu e'yo 'di edezu yetaasi. Mi awa 'ba onitaa alea 'diyi ongulumu were were ni.

Ongulumu alualu ni ife kokobi ambo ri azini kokobi were ri e'yo ova agupini azini oku ma driari (ebiko augbeaugbe kaniku mengo niza ma wura si ri) amuti kokobi yi / iriti ma wura si ri azi agupi n inga oku pie ri (wura warawara) ma ove sizaru drinia. 'Ba ma eci e'yo o'bi yini atii azini nga amuti ndundu 'diyi pie 'diyi.

Oataa oku ma e'yo alari ma onetaa be ri

**Izi 'ba onitaa 'diyi e'yo alipi/agapi 'bo eyi ma ngulupi piipi 'diyi ora zu
dakika mudri, e'yo eyini ebizu oazu e'yo nde alea ewu woro si ri le.**

Mi ega etu azini mi ni fuzu e'yo ada ri ma alea sir a, dika a'du ma e'yo?

Ama ebi zoo wudrikuraa e'yo okpo ni ovuzu woro agupi ma dria ri ma alea. 'Di ri oduko eriza ma alea, onitaa alea geri lonyi esuzu ri ma alea, geri opi nyaza nyaku ni ria, akua lea' eyo adro inzizu ri alea amuti ambo ndundu 'diyi, su woro ola e'yo 'di ma alea. E'yo okpo feza oku yini 'di eri ojataa feza e'yo uruleru 'diyi ni. 'Ba fe kini e'yo okpo feza oku yini ri geriko ojataa ni 'bani okpo feza agupi yi ni 'di esizu aziniaz omittaa ni ri fezu 'ba azi dri ku. Okpo feza, ayamandu e'yo wura 'ba ni si ri, lonyi ni agupi ni, 'di titaa ale agupi ni ovuzu okporu 'di, wura 'ba emve ni ri ba zu ala ndeepi te ri ru ni, azini e'yo 'yele okpo ma alea ri. A'di 'diza e'yo oku ni si ri ondoa dika egataa okpo nyaku dri cezu ri ni, le 'ba e'yo nde feepi vini atii pi ra 'diyi ma nga ari nderi ayotaa amuti 'di vile risi. Amuti 'di so pa ondoa; **"ovuni lu so pa oku ma ovu agupi be trotro ri ma dria a'dule ku, kanisi ajataa e'yo okpo ayuza ni ri ma dria, enzamataru, azini esele coza lu 'ba 'di agupi kaniku odu 'disi, eli, o'bataa okuni sgupi be ri, okpo azi ni ri, wura 'ba ni ri, adra inziza, suru, pari 'ba nde 'diyi ni ovuzu ri, 'ba afa pie ri, afa kokori, oriba²"**

Azi ngaza e'yo okuni 'di ma onetaa si 'di ri, eri ngaza o'du alualu si vataa azini drileba okpo ayuzu ri 'i³. Ama woro okpo pie ayiko esu drileba alea geri ndundu si vini pari ndundu alea. E'yo edra ni ecipi mvi ma oku beri eri okponi. O'bataa alea agupi eyi oku pie okpo pie azini drileba pie, drileba lonyi esuzuri, pari/kala 'ba 'diyi ni oazuri, omgbo ndundu drileba esuzu 'diyi e'yo azi 'diyi pie wudrikuru 'di alea, ama woro okpo pie azini drileba pie. Azi ngaza azini e'yo drileba vile 'di aizu 'di dika azi ngazu okpo kililiru si ri, trotro trotro e'yo adasi ri eri ba ni ola amuti e'yo oku ma aza kozu ri 'i. Ka ovu otutaa suru Africa ni ri si, e'yo otiza ayotaa azini azitaa kokobi oku ma atitaa ni 'diyi oku alualu ma oa egataa alu 'disi.

"E'yo nde si va kini oku ndundu alualu 'diyi ekile ama ati ovuzu trotro agupi oku pie ayotaa nde ni a'i ri le Ayotaa 'diyi"

¹Define patriarchy is a system of power that provides for male domination.

²CREA. (2014). Achieving transformative feminist leadership.

³CREA. (2014). Achieving transformative feminist leadership.

E'yo 'bani eco awa ku 'diyi e'yo otu kililiru ku 'diyi azini e'yo 'i biipi wudrikuru si woro oku ma driwala ovuzu 'ba ada ru ri.

E'yo ecele uruleru 'diyi ma efi eceza

- E'yo oku ni 'ba econi jeje ku, 'ba econi ozi ku, E'yo oku ni di ba econi 'du fee 'ba azidri awa ku, ku driwala oku yi ni 'di yi ngulu ru 'ba econi awa oku eselea ku.⁴
- Oku alualu ni ima driwala esu woro, ovuni awazaru azini nzeza ruku. Driwala alu 'ba ka nzera, fe ayiko azi 'diyi ni ku.⁵
- Ba wudrikurua 'diyi woro driwala be e'yo 'ba adani ri si.

Azi ngaza 'yetasi (sawa fele azi 'di ngazu ni ma ovu e'yo efi embale ri ma omgbo si)

Ipe ongulumu oku yini eleleru 'diyi ma eselea – Oku oapi alio alea 'diyi, Oku yi ma rua oku ni ri ozi pi robia esuzu 'diyi, Oku aco pie 'diyi, Oku 'ba le arujoa 'diyi, Ba mu pi suru amve 'diyi alea azitaa kokoru 'diyi azini azi ngapi aku alea 'diyi azini 'diyi pie. 'Ba embataa 'diyi ma awa ru 4-5 yi ma kalafe capi ri vu si. Ongulumu alualu ri ma esu e'yo 'ba ada ma driwala ru 'diyi toi (5) azini ma ece e'yo ada amuti urule ru 'diyi ma alualu ni driwala 'ba ada ni 'diyi esu ra a'du e'yo si kaniku eyi ma esu driwala 'ba ada ni ri ku a'du ma e'yo si. Eceta si, driwala 'ba azi akuari ngapi ri ni e'yo liza 'yeke ri esuzu ori 'ba agupi ru ni eri obizu okposi ali 'bazu erisi aku erini azi ngazu ri alea. Ongulumu alualu azi eyini nga ri eji o'bi ma drilea azini eyi nga 'ba azini 'diyi ma egataa esu indi.

E'yo 'bani eco awa ku 'diyi e'yo otu kililiru ku 'diyi azini e'yo 'i biipi wudrikuru si woro oku ma driwala ovuzu 'ba ada ru ri.

Azi oku e'yi ma azakozoti eri okpo isu trayi geri oku ma kalafe vurisi. Eyo oku yini eyi nezo amvi aziru azini azi ngazu tualuri eri nga ovu okpo yini. Azi ngaza oku ma e'yo ma aza kozo diri e'yo dri ceza nyaku niri ma alea indi. E'yo oku 'diyi ma ofa ta ovu okpo ayuza kilili ri ma alea. Geri alu 'bani ecozu eyo oku eyi ma azakozo 'diri nga ovu ti ecita e'yo oku 'diri ojazote ri. Kadinele 'ba (oku) alualu e'yo oku vile 'diyi ma aza kopi 'diyi dika ovupi okpo pie 'diyi ma 'ba asi 'ba ma kalafe otuzo azi nde ma alea.

Orindi azi ngazani ti ecita alea azini inzitaa alea azini pa soza e'yo adarisi dika eyo nzeza ndu ndu eyima dria ori koko risi.

Oku eyi ovuni woro tualu ku, e'yo 'dirisi esele coza nga ovu ci. Drileba e'yo okpo feza oku yini 'diyi ma alea, Oku alu alu ma fe atitaa,⁷ rutaa azini ma ai else coza nga ovu ci 'diri ra. Vataa esele coza ni 'diri nga drileba fe eyo onizo ayuza okpo ni azini drileba amuti nderi ma alea ekile 'diri ni ovuzo ongulumu azini sita azini ezota amuti nirile.

Drileba feza eyo onizu esele coza oku ma eselea 'diyi onizu ri nga ovu aittaa e'yo onizori. 'Ba azi okuni 'diyi onepi 'diyi ma ovu o'du woro si asisile e'yo oniza ni be, Etu azinisi esele coza oku yi ma eselea 'diyi lu e'yo were ania ko alea ni.

⁴UNFPA Resources (2019) Retrieved on 2nd March 2019 <https://www.unfpa.org/resources/human-rights-principles>

⁵inalienability. (n.d.) West's Encyclopedia of American Law, edition 2. (2008). Retrieved June 4 2019 from <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/inalienability>

⁷Status quo here refers to patriarchy and all its other related vices – capitalism, racism, ageism and white supremacy among others.

AMUTITITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PERINI
ONEMPROW FEMINIST BODE: LUBARATIVE SUDO

Sustaining Women's leadership

Eri aita, Oceta azini azakoza 'ba azi oku eyi ma azako'ba nyaku Africa risi 'dika azakoma ama ma eselea ama ni ovuzo muke beni ri 'i.

"Oku eyini eyi ma azakozu ceni ri ovuni eyo o'diru embaza ri ku, eri edri azini o'bata eyini oku ru ri ma alea e'yo ambo ru ni. Eyi eyima okpo si e'yo dile ri ma alea e'yo okpo ni ovuzo agupi madria ri le. Otita agupi yini okpo fezori lu oku ma okpo ne mva osiza ma alea" – Audre Lorde

Eyo omitaa okposi ri etu woro si oku eyi 'ba ayi aci ru ri ma alea. Oku eyi nziza ngiri ngiri ni ruasi kaniku omi alea 'du etu woro si. E'yo dirisi 'ba azi Oku eyima azakopi diyi etu woro si ocoko oku eyima rua diyi ne indi. E'yo diri si, le 'ba oku ma eyo one 'ba diyi ma ko eyima aza eyima eselea, atitaa ngulu ru eyima eselea, ovuzo amvi azi ru azini azakoza ceni ceni ri. Andrusi, eyo ocoko ngazu tu azini rua azaza okopi kuri yi woro eyo adani, ka'dinile 'ba azi oku eyi ma azo'ba 'diyi ma ko eyima aza eyima eselea tu.

"Mani ma agei tezo ovuni eyo efi kokoni tu, eri mani ma tambazo, dika diri eyo driceza nyaku niri." Audie Lorde

Eri aita, Oceta azini azakoza 'ba azi oku eyi ma azako'ba nyaku Africa risi 'dika azakoma ama ma eselea ama ni ovuzo muke beni ri 'i.

Eyo pasi pi okporo ru oku eyima azakoza ma aleari eri ongulumu ngir ngiri kokoru siso. Ayota azi ngaza oku eyi ma azakozu 'diyi ni kilili ru ra ngiri ngiri 'ba ayu okpo fezu amboru agupi eyidri. Okpo 'duza dile ri bani ngiri ngiri ni.

Ovu zu 'ba a'di 'dipi oku eyi ma eyosiri nje amve geri ngiri ngiri ni ri ra edri yini ma alea. Ngiri ngiri ovuni lu rua si ku, eri vini ovu omi si azini lonyi si.

Eceta eyo e'daza geri ndu ndu ngiri ngiri e'dazori.

NGIRI NGIRI RUA SI RI	NGIRI NGIRI OMIA RI	NGIRI NGIRI GERI LONYIASIRI
- Afu okpo pie angiri ri azini afu okpo pie were ri. - Driwala ogaza	- Alindaza/Gbelenge - Ajidimara - Adata tisi ri - Enzamataru/Otreta 'ba ma dria ri	- Afa akuni ma ezaza - Ogata drileba lonyi isuzori - Onita ogaza/Kaniku Azi ofeta kilili kokokuri

INE: Mi eco 'ba onita 'diyi ma alea 'diyi ozi eceta ndu ndu ngiri ngiri ma dria 'diyi ozi ra ekile geri ngiri ngiri nderi ma obi azini 'diyi be. Eyo amboru ri ma ovu geri 'bani lezu 'bani ava 'bazu e'yo agupi pini ali obazu oku beri ma dria. Ngiri ngiri ma ovu ecezar/edazaru e'yo ewaru ni ru, ekile agu 'bani asi dri nia tu kurile.

Driwala oku woro ni oazu omi agupiniri ma alea esele coza eyo ondumatara vile ri si azini ngiri ngiri si ma alea risi.

'Ba alu-alu eyo oku eyini ma aza 'ba 'diyi ma ovu etu woro si mile pie nezu e'yo okpo fezu tu agara agupi dri di ndazu. Le ama ma so pa Kilili ru eyo 'diyi ma omgbo esiza ma alea vini eyo ama vile ecezo nizaru beni. Le vini ama ma ayuki okpo ama vileri, drileba pie eyo o'diru ri ejizo.

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZO ANZI PIE RI NI
MEMPROW FEMINIST GUIDE: LGBA PIVERSION

Sustaining Women's leadership

Eri driwala oku woro ni ayiko afa isuza ni ekile edri ala ngazo, dika vini edri geri aronini ma alea, Onita ni, yi azini alatae ni.

'Ba azi oku eyivile diyi ma ta nga pi 'diyi ma atrini aluasiku geri oku eyini eyo oti uru lesi diyi isu zu. Aza koma efila uru lesi diyi ma isu geri ngbo ecazu oku eyi vu.

Driwala eyo peza ni alesi azini 'ba ongulupi leni ekile e'yo ru bi pi tita 'bani be, mva ofuza ni, azini eyo i bipi e'yo agupi pini oku beri ma alea.

Oku eyi ma rua 'ba abi ayu nyafe a'dini ru eyima rua eli kara karai ru 'bo. Adusiku agu abi oku eyima rua ayu ekile eyini leleri le. Eyo oku eyima rua niri ovu woro agupi ma dria. Eyo 'diyi nga 'i ayota yi ma alea si, Azita sile 'ba diyi, enzo liza. Eyoti odaza ma alea ri si. Embata 'diri fe driwala oku eyi eyima rua ta mbazo ri. 'Ba azi nga 'ba oku ma eyo edezu alaru 'diyi ma so pa o'du worosi driwala oku vile zizo di ka ovu zo driwala eyima rua vile pie ekile: - Eyo liza eyi ma rua rini, Anzi otiza ni, yi omvezo okuru vini driwala fe zo eyo eyini leleri ngazo 'i beni.

Fizo eyo ewaru i bipi euo adro aiza beri, Eyo a'bi beri, E'yo oku 'ba ni ngale diyi, Eyo aku ni pie asisileambo driwala oku eyini 'diri ma alea.

Eyo mungu aiza ni, A'bi ni azini aku ni woro abi ovu geri 'bani oku eyima driwala atrizu 'diyi a. Eyo otile uru diyi woro abi embata okpo feza andeni agupi dri diyi ma dria oku eyi omizu eyo aiza ma alea. 'Ba eyo oku eyima eyo otu 'ba diyi ma ovu etu woro si le ojataa ajiza embata 'bani fe diyi ma alea.

Edaza azini eceza oku nyaku Afrika ni ma alea 'ba adaru vini azingaza o'bi yima eselea diyi pie fe yini ovuzo 'ba azini ru ovuni afa efile kokoru ru ni ku.

Le oku nyaku Afrikani ma alea 'diyi ma ovu neza ru azini ari zaru indi. Le ama ma aii oku diyi ekile 'ba ada le eco e'yo eyi vileri ma aza ko ra. Ni-i eyo ra vini eco paso eyo evile risi ra.

Driwala ovu zo alaru azokoru, Inzita feza eyini dika O-ata ruta ma alea.

'Ba azi oku eyi vileri ma aza ko'ba 'diyi, ma ne eyima lokiri azi vileri kilili ru edri yini ma alea. Azi ama vile diyi nga fe 'ba karakarawu ni nga ama eda amve agu yivu tu. Ka'dinile, le ama ma o-a ti ecita si azinde ma alea. Aku amve ba ecopi ama azi ezapi ra'diyi.

Driwala amani adro inzi zo azini amuti ci adro inzi zori ma alea.

Adro inzi za eri muke 'ba ma orindi ni. Eri geri 'bani 'ba edri tambazuri. Le 'ba azi nga 'ba eyo oku eyini si 'diyi ma inzi adro geri eyine lelerisi adusiku onitaa ece kini adro inziza eri eyo orindi vile diyi ma aza ko tu.

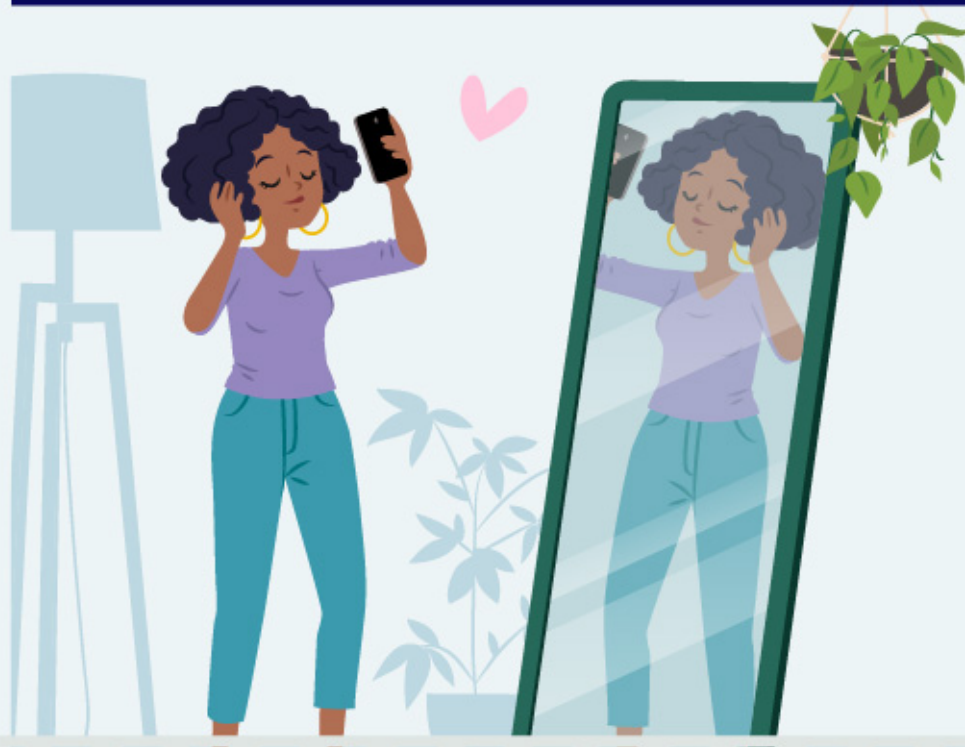

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PIE RI NI
MEMPROW FEMINIST UNION: LIBERATION VERSION

Sustaining Women's leadership

Eyo'ba alu alu ni 'diyi eri vini eyo opi nyaza nyakua ri ni kokobima dria

'Ba alualu embataa ma alea diyi ma osi e'yo ewaru yini abizo alizu ania si diyi cazu e'yo na (3) diyi le. E'yo ewaru eyini osi diyi abi eyima edri eza ngonni leya? Yi a'du afa ede ecozu e'yo 'diyi ma aza kozu?

'Ba alu alu eri pa soza opi nyaza nyaku ni eri ndra aazita 'bani sile eli 1960 amuti e'yo oku nyiri onepiri ni. E'yo 'diyi sopa e'yo 'bani alizu alenia siri ma dria dika vini e'yo otile opi nyaku ni manyaza ni ma dria. Eri 'dile adusiku amuti e'yo okuni diyi eri omvita e'yo 'bani okpo woro kaniku okpo ndepi rari fezu agupi eyi vurisi. Le 'ba azi nde diyi nga 'ba 'diyi ma ni le omita oku eyi omizo okposi 'diyi eri nga fi ongulumu ma alea indi. Eri vini azi 'ba 'diyi ma aza ko eyo okpo awaza agupi ma eselea oku eyi 'be 'diyi one-e indi.

Okpo 'ba azi nde ma aza ko 'ba 'diyi ma ne kini okpo fele ti agara agupi dri diyi ma ovu erezaru te. Inga zu CREA 2014, **"Ani ra cani ku 'ba azi ma ezata a'da zu a'dule, le ama ma 'ba ava amboru azi nga zu le zo ti ecita aji zo amuti ambo diyi be ne zo kini e'yo ovupi onzi wudrikuru ma kala azi diyi ma alea 'diyi ma ovu vuti ni obiza ru ku."** 'Ba azi nga 'ba alu alu diyi ma ne ki di e'yo okpo ayuza niri kililuru okpo ayuza kililuru ri eri fe 'ba woro nga ovu ayikosi. Le ma niki ra 'ba alualu ovuni okpo be azini okpo kokoru dini ku etu dria si.

Azi ngaza diyi orodri ru e'yo ama bipi 'ba alualu si diyi ma alea. Edri amani e'da o'bi ma alea ri eri vini egata ama vile ece indi. Eri etu woro si orodriru 'ba azinde 'diri nga 'ba diyi eyi ma ngulupi ayuzu geri piri/kaniku Kilili ru ri si.

AMUTITITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKUYINI EZO ANZI PERINI
(MEMPROW FEMINIST GUIDE: LIBERATION VERSION)

Sustaining Women's leadership

EYO VAZA OKPO AYUZA AZI AGUPINI OKPO FEZU TURI MA DRIA

Eri etu woro si atita vu kini e'yo o'bata adroni ma alea agupi eyi e'yo woro ma okpo ei. Oku ma azi lu eyo nde 'diri ma vuti obi zani. Eyo 'diri ovuni adaru ku.

Embata azini ma alea ama isu nile kini ogogo eli 12,000 vule le ru, E'yo azi okpo rua ni ayuzo ekile amvu gaza/a-za agupi 'du azi agei tema ni edo zo etu da ma alea cazu kpere andru diyi ndo. Ata eyi, anzi agupi ru 'diyi, adropi azini atapuru, azini A'bipi e'do o-a eyima agei-a, ori afa(ekile amvu anyapa) 'ba e'do eri fe 'ba gupi ru ri dri. E'yo oku eyi vile oko di 'dia ra. E'yo di bani fepi andrusi opi nyaza okpo aleari agupi edri.⁸

Eyo okpo fepi Agupi ni ovu eyo ma ale ani 'diyi

- Agupi eyi okpo ma 'dipi yi dika oku eyi lonyi kaniku afa agupi ni.
- Le eyo nzeza azini eyo dri fuza eyo ndu ma alea, (Lonyi, Obata 'ba eyi vile geri esele coza 'ba urua azini ele leru siri, suru si, agupi azini oku eyisi) eyo otiza amuti ekile a'bi si, suru nyakuni azini ayotaa o'baza si ri.
- Okpo fe za agupi eyini eyo woro ri bizo eyima dria ri, dika okpo omizo oku emi dria, familia/oriba eyima dria vini ongulumu ma dria indi.
- Eyo 'diyi esu okpo geri 'bani ayota ndu amuti alea fe pi okpo 'ba ayu geri ngiri ngiri ni ma alea siri ma eyosi.

Imbapi ma zi 'ba embata diyi ma alea diyi amuti eyo orule si diyi nga pi diyi olo zo owu 'dori ma alea diyi ecetasi 'ba eyo oyu 'ba olia si azini kokobi ma dria si diyi, eyo okuni owi diyi ma vuti o'bi 'ba 'diyi, Eyo onzo ru diyi, azini amuti eyo adroni inzizani 'diyi 'ba oku ma eyo le 'ba ku diyi azini diyi pie.

Eyo oku pini azini agupi ni diri okpo awa. Esele coza agupi ni azini oku eyini diyi bani eyo alu okporu okpo ayuza agupi ma eselea oku eyi 'be diyi ajini/kaniku fepiri i. Ecetasi ekile oku eyima oduko eri za ku kaniku were eyo opi nyaza suru niri ma alea ri fe agupi yi a'dule eyo li ni wudru kurusi woro. Eyo oku ni azini agupi ni diyi eri woro eyo okpo ayuza niri. Ekile "Ovu zu oku ru eri ovu zi okpo kokoru (eyere ayota vuti obizo ta troti azita onzi diyi, Eyo taza ma alea). "Agupi ada ru ri" eri agupi okpo pie ri (eyo woro nze piri, eyo ma dri le kaniku e'yo ei, E'yo omi pi ekile ini lele rile ri) tu tu ni e'yo i bipi oku eyi beri ma dria. Esele coza azi ngaza oku eyini azini agupi ni diyi fe okpo ayuza ni ovu ndundu ni. Eceta si, Agupi kara kara azini oku kara kara ega eri "Obata alea" oku eyini e'yo nzezo o'bi ma eselea ku diyi ni fe oku ma okpo eyo li za ma alea yo 'dini." Okpo eri lu agupi eni. Eyo diri efi ece kini agupi o'bi ma alea eyo nzepi okporu diyi, e'da 'ba ongulumu ma alea eyo nzeba 'diyi eyi eyo oku azini agupi ma esele coza diyi ayu."⁹

⁸<https://www.newscientist.com/article/mg23831740-400-the-origins-of-sexism-how-men-came-to-rule-12000-years-ago/>

⁹<http://www.dlprog.org/opinions/gender-and-power-six-links-and-one-big-opportunity.php>

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PIERI NI
(MEMPROW FEMINIST GUIDE: LITERATURES)

Sustaining Women's leadership

Geru ndu ndu okpo ni diyi:

- Okpo 'depi ra ri – Diri ovu zo okpo ei ru, Eyo woro lizoni ei ma ongulu pisi, vini eyo orazo azini eyo lizo 'ba azi 'diyi ma paria, vini o'bi woro ma paria. Diyi etu worosi i e'da eyo oniza ru ni, eyo 'ba ma esele coza ni azi zo eyo nga a'dule ru etu worosi.
- Okpo 'ba beri indi diyi–Okpo omu za eyo kilili ru ri ngazo ri, atita fe za azini ovu zo 'ba alu ri ni.
- Okpo ovupi ba ma rua diyi: –Diri okpo mini eyo ai zo mima ngulupisi azini ovuzo asi 'ba be, etu worosi 'ba ni omvele "okpo 'ba ama alea ri."
- Okpo ecopi ra azi nga zo ri: – diri okpo 'ba alu al ni eyo eyima rua ri nga zo ri. Drileba, kaniku lonyi ayu zo geru ndu ndu okpo ayu zori ma eyo siri.

Okpo ayuza eri geru ndu ndu si vini eyo ndu ndu ma alea o'bi ma alea (Amuti ovu pi gavumenti alia, pari nyafe avuzoria azini diyi 'be) Amuti ovupi gavumente ma aleaku diyi (Aku ba/Familia azini ba 'bani o-azu eyi pie tualo ekile aje ma alia diyi) Asizo Okpo ama ma rua ogogo 'diyi (geru amani okpo nyezo ri dika amani ama ama ma rua ri i)

Sustaining Women's leadership

Eri okpo ma otita egata fepi a'di eco amoti ma dri cele niri, adiyi awi akua dria anzi nyiri ma aza kozu niri ma ezotaa, a'dini mu onita nia ri-i, afa aku ni ekile jo afa azi diyi be, azi 'diyi pie. Eyo 'diyi woro okpo zi za ri eri feni dika eri eyo azizori ma eyo ma eti ombe ni. Ece ma alea 'ba eyo osiba kokobi dria azini eyo oyuba olima alea 'diyi geru egata ndu ndu ri fe obi eyini ni. Eri vini eyo pari orindi/adro inzizori ma eyo orazo ama ma dria, dika azi ama otila diyi ama ma ngulu pi si diyi.

Eyo oniza okpo ayu za dria eri orodri ru tu vini geru amani eco zo eyo ndra otule piri ku adrio ru 'diyi oja zu geru awoko fezu kuri si.

Izi 'ba embataa 'diyi zitaa eleleru 'diyi ma ale nyazu:

- A'du e'yo ni efi mi omia ni ika e'yo ega okpo ma dria ri yaa?
- Okpo ni a'du ma azi nga?
- 'Ba okpo esu pari/angu ngole 'diyi alea?

Okpo ayuza ma e'dataa esele ndundu si ri ma ale yazu, izi 'ba embataa 'diyi amuti ndundu okpo ayuza ni 'i edazu yi pie ra 'diyi azini e'yo 'i biipi geru amani ama ngulupi amazu azini azi amani nga ama vile ongulumu ri a.

Imbapi ma zi 'ba onitaa ma alea 'diyi o'du oko eyini e'yo okpo ayu za vileri ni zu ri si, e'yo diri ma alea esu eyi okpo kokoru ra ya? ka ovu dile ra e'yo nderi fe eyi ovu zo ngoni leru?

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZO ANZI PIE RI NI
(MEMPROW FEMINIST BUIDE: LUGBARATI VERSIYI)

EYO IMBATAA OKU MA EYOSI DIYI AZINI EYO I BIPI LONYIBERI

Zitaa 'ba imbataa diyi ma alea diyi ni lonyi isu za otizaru Vs Etu alioniri be

- O'du mi vile alu 'dini le ri ngoni?
- Eyo mi ni nga etu worosi lonyi eco zori a'di afa ni?
- Mi azi nga m'ba odusi kaniku ofeta etu were ri si?
- Azi mini nga 'diyi orataa mivile ri si eyi ereta fe lonyi ni raya?
- Mi azi akuni ri nga etu/o'du worosi kani ku yo? Eceta si, aku weza/oni za, afa ojiza azini nyaka a'di za?
- Mi o-a adule yak ani 'ba azini be?
- Azi aku vile diyi mi nga 'ba azini be ra ya?
- Azi aku ni diyi mi eyo out drinia 'ba azini be raya kani ki yo ecetasi azita ma alea?
- Etu si si mini azi 'diyi nga zo ri i ya?
- Ovi mini azi nde ngazori eri eyo nde ayota azi vile ri ma eyo onye raya? Ba mi ofe oyasi ra ya? kaniku afa azini oya ma paria ni ciya?

Efi ece za lonyi esuza azini ayuza ma dria ri

Eyo urule diyi eyo si griki ni ma alea efini "Geri ayuta lonyi ni aku alea ri." lonyi eri tutu ni si e'yo wudrikuru agupi vile ri ma alea. Diri onita afa ofu za, afa awaza, afa ayuza ni azini azi ma aza koza ni. Eriembata afa avi za/ afa capi ku diyi, onita geri 'ba eyini lonyi ayuzori dika ngaza oya isuza, orodri esuza, kaniku eyo onizo eyo eti ombeza dria. Orodri ambo onita diyi, ma alea ri nezo zotaa ejizu (zota diri) eri tutu ni edri ala ejizu o'bi yini. Eri vini ece zo agu eri ondoa azini okpo pie afa fezu o'bi eyi dri (Bader 2012) Owu diyi ma alea ondoa otitaa zota niri eri geri orodri afa oziza ma dria amboru ri, 'bani 'ba azi nga 'ba ma amgbo ere zu amboru 'diyi, okpo azini ofele ku diyi obizaru okpo azini ofele ra diyi be, vini ondoa 'bani isu zo ra ondoa afa edele aya si diyi ayuzu agu ma paria i-risi (Marx-1976).

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PIE RI NI
MEMPROW FEMINIST GUIDE: LORBATIVERSDO

Sustaining Women's leadership

Otita diri eri e'yo omiza oku eyi ma dria diri ma amgbo ere tu. Otita azi diyi ni diyi otu kaniku eri etu azi ngazu o'du alu direli ma alea ri ma omgbo ere za ra. Fe vini azi ma omgbo tu vini ra. Ovuni vini afa azi ndu nga pi dile diyi fe driwala azi 'ba alari ni dini ku.

Etu Richard Stone ni ayota o'bazu kokobi lonyi ma agei te-epiri ma alea ria, oti afa kaniku e'yo 'ba ni sile kokobi ma alea diyi ra? 'Ba otita diyi omve "lokiri kari siri" diyi bani Ayota 'ba ni ayu zoza kari si ri obi zo ri. (GNP) Otita lonyi ayuza fe amuti lonyi ni suru Amerika ece ondua ndu ndu iri (2) lonyi dria. Onita eyo lonyi dri werea ri, Diri geri alu ni ega 'du zo niri azini onita lonyi oceza ma dria wudrikuri si ri ma alea.

Oku eyima otita robia ale-ari nye "Lonyi agupi ru ri" Eri azinga ini lonyi isu zo, Eri fi eyo a'bi onepi diyi ma alea, eri robia i-vile ri ayu afa ayu coti diyi ma dria. Agu diri ngani azi akuni/Jo alea diyi alua si ku, vini eyo azakoma fezu eyo aku ni le tu diyi ma alea, adusiku osi mva ku'dini. Eyo diyi ma efi kini, eceta 'ba ni 'ba egata diyi si diyi, "Lonyi agu diyi" ngani alua si eyo agupi yi te ovu azingaza azini okpo ayuza ma alea oku eyi be tua lu diyi ai ku. Ata econi otita kaniku otita oku eyi otuzo diyi ai ku. Azi ngaza a'bi alea oku eyi dri diri, 'ba bani eri angu azini lonyi ma ozoza alea ku.

Otita diri nze amve okpo oku eyini ayu zota ma alea diyi, te onita esu ndre kini geri 'ba ni okpo awazu oku eyima eselea agupi pie tro tro diyi trayi geri lonyi-asi, e'da vini eyo ala adaru geri alio ofuzo dika 'ba adari ma ezotaa alea (Maria Floro azini John/Yuana Willoughby 2016 sini)

Ondoa o'di le ma esu i ra, afa amani le diyi nezo ovuni afa amani ne bo diyi ma omgbo obizo.

Otita oku eyi ma azi ngaza azini lonyi beri:

Oku ma azi ngaza ma atita alari eri onitaa e'yo oku eyi omizo okposi e'yo ta sipi ku ri ma alea, yi fe zu lu e'yo agupi ni oti 'bodi ngazu i, Eyi inza zo etu woro si ri si yi obizo okposi diyi le. E'yo onitaa diyi vileru so pa lezo nyezo agupi eyi oku pie ma ovu iri tro okpo tro tro be ongulumu woro ma alea. 'Ba eyo eza'ba 'diyi yo kini e'yo 'diri e'yo o'diru fe pi 'ba woro ni ovu tro tro 'ba alu alu ni nga eyo i-vile ri ngazo geri ini lele ri si ri (Einstein 2009)

Onita zota ma dria diri eda kini, eri ndeni i-bipi amuti ovu pi gavumenti ni ku ekile eri e'da le bo ri kini "E'yo o'bini engazu ocema, azini lonyi ma agei teza, ayota ni pie ri le, Nziza oku eyimadria 'diyi nzezora, azini eyo onzo ongulumu ni atile oku eyima rua diyi pie (Sen and Green 1987).

Eyo fepi 'ba azi Oku yini diri ngapi azini atipi ava ma alea eyo lonyi vilerisi diyi:

Eyo diyi e'da l mgboru kini lonyi ma ezo za fepi oku ma azi ma ovu ale nia indi diri nga ovu alayararu azini edri ala nyaza nga ovu indi. Le 'ba ma ne e'yo 'diri driwala fe za lonyi ezotaa vileru. (Sagrario azini Willoughby 2016) Diri ovuni ekile ayota lonyi oce za na oku ri leku.

Lonyi oce za geri oku eyi ma aza kozo indiri eri orodriru wudrikurusi woro dika ece letaa agu ei ma eselea indi. Onita e'yo azi oku vile diyi fe dri mgbo azini ojata ala ru e'yo 'diyi ma aza kozo e'yo ada ri ajizo beni. Onitaa esule e'yo oku ma idri dria ri fe 'bani geri lonyi ndaza / esuza ni ri eca cika. Ani geri afa ofuza suru si ri/ alea ri ni geri fezu e'yo bani oku yi ma andesoma/oya ofezu ku ri eda i mgbo ru. (Elson, Grown azini cagatay 1995)

'Ba diyi ofuu vini e'yo ale nyaza ecepi kini oya ofeza ovuni trotro agupi pi ma eselea oku yi pie ku, 'di fe e'yo ada 'bani oku yi yazu kalaa pari ndundu zotaani ni 'diyi alea. (Ece Kocabicak 2013).

E'dozu eli 1990 si muzu drile amuti ndundu wudrikurua 'diyi oja ki geriko yini azi ngazu diyi mile nziza azi ngazu agupi azini oku pie dria ra kile ndra 'bani 'ye Beijing conference a 1995 si ri le.

Oduko ti icitaa suru ni ri ma o'duko ofule 1999 si, e'yo kalafe laza vutia Washington a ri, azini o'duko engapi ero wudrikuru ni ria ri, (Sagrario pi Willoughby 2016)

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZO ANZI PIE RI NI
(MEMPROW FEMINIST GUIDE: LUGBARATI VERSION)

Sustaining Women's leadership

Ewu azini si, 'ba ebi e'yo zotaa 'diyi ni 'diyi ma dria agbatara gba ra e'yo ale nyaza ni ovu yo azi ngaza esele coza dria, ondumatara be ri si azini e'yo i ojapi jululu alaru kile 'ba alu ma nde lu ni, 'di e'yo 'i biipi lonyi be ri ni ovuzu trotro ku ri.

'Di ece kini oku yi nga oya esu azi yin inga ri sir a, pari onyiru azi ngazu ri, azini esele coza oya ofezu ri n inga 'i omvi ele. Otitaa otule ra azi ngazu 'diyi (SAPs) amuti suru ndundu ni otule ri 1990 si otuta afa oziza suru ndu ndu eselea ri, robia ojaza ma orodri esizu/omvizi ele, eyo 'i biipi lonyi be ni ovuzu aparaka ru, azi obi aza kopi 'diyi fezu 'ba yi dri, azini otitaa robia ayuza ni ri omvizi were.

'Diyi ni te tro fezu oku yini drileba esuzu azi ngazu rati, driwala oazu yi si, e'yo alatae ni azini idri onyiru ni ra ti, eyo adari si 'ba ombe oku yi azi aje/ofetaa/oya were ni 'diyi ngazu 'i tutu ni azi aku alea 'diyi 'i, azi orutaa lepi ku diyi, azi 'bani ondoa were ayuzu 'diyi alenia agei tema ni ovuzu were ri 'i.

Eyo piri ri, atitaa oku yi ma e'yo si ri so pa lonyi dria azini eri:

- Pamvu oku yini e'yo yezu driwala be ri: oya oku yini esu ri (oya esuzu trotro azi ma omgbo vusi), orodri ofeza azi ngaza si, (idri ta mbaza) e'yo ocoko ru ri alea nyaku azini afa orodri ru diyi, musoro azini lonyi awatazu dika dika ri.
- Geriko azi ngazu ri ma pamvu e'yo alu 'ba ni ayiko fepi ri ra e'yo lonyi dria ri ni 'ba ni 'baa okutaa wudrikuru mudri drini oromi zo ri si e'yo azi ngaza ni ri si.

Egataa/yetaa e'yo 'di fe otitaa azi ngaza esele ndundu ni ba e'dozu eli mudri drini towi muzu drile alenia indi ri, azi joa/a'ku ri, onitaa esuza ofetaa kokori azini azi ngaza 'bani 'i owizu ceni ri. (Seguini and Willoughby 2016). 'Ba e'yo okuni atii pi 'diyi 'ba vini asi azi 'ba angu/suru dri ce pi 'diyi dria azi ngaza yini si e'yo ndundu ojata ejipi suru alea 'diyi yazu/ecezu ra oku yini efizu indi egataa yini fezu ojataa ejizu. E'yo ta siipi agupisi azini okusi 'diyi ni ovuzu trotro ri nga fee angu ni zoo ewu angiri.

Zitaa ale nyaza

- 'Ba eco oku yini driwala fee azi afa ofuza ni ri si ra ya?
- Afa ofuza driwala aleari eco 'i yera ra ya 'ba ni te tro arizu ra ti ria?
- 'Ba ma 'du e'yo oku yini fizu driceza alea ri uru ndeni aga e'yo driwala kokoru ri raya?
- Idri nyaza alea agupi 'yi fee azi ngaza oku yini ri eca ondumatara ru ngonni ru?
- E'yo 'dile ri dri ceza alea ci ya?

Esele coza agupi pi yini oku pie ri ni fee afa ofuza ni esi ele ewu were alea, eco fee esele coza ma omgbo nitu uru. Le 'ba ma co drileba 'bani esu ewu were aleari pi ma esele drile onzi be ri ra ecetaasi zotaa robia esuza ni, robia ma okpo ni esizu ele azini azi ngaza ni ovuzu yo ri si. E'yo 'diyi di paso afa ndu ru azi ngaza lonyi esuzu ri ma dria, vataa ako ejizu e'yo cuu ni ovuzu yo ri pi ma eselea afa ofuza be ria (Seguino pi Willoughby 2016). E'yo esele coza agupi pi yini oku pie lonyi dria ri vazuu kilili ru, le 'ba mu drile e'yo ewaru 'diyi ma ale nyazu alualu ra. 'Di efi kini 'ba ma eci e'yo afa lonyi esuzu 'diyi ma e'yo idri nyaza kaniku oataa idri nyaza ni ri be aga lu e'yo esele coza ni ri 'i.

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZO ANZI PERI NI
MEMPROW FEMINIST GUIDE: LABOURATIVES (2017)

Sustaining Women's leadership

E'yo o'bi yini ama 'ba e'yo oku biipi di ma aza kozu 'diyi ni lonyi dria ri

Oku ma idri oazu idri ru ri nde agupi yi ra, te tro 'ba ni yi ma ta mbazu kililuru ku oazu o'bi alea otitaa agei tema ni si. Oku yi afa ayuza o'bi ni 'diyi ayu nde ni adusi kuni oku yi anzi osi ni azini anzi ta mba ni. Yi vini e'yo ewaru esu pari azi ngazu 'diyi alea, opendu/ayamandu engazu 'ba azi feepi 'diyi vu agbari yini ovuzu oku ni ri si, oya ofeza yini ovuzu agupi kaniku oku ri si, azi awaza fezu oku ma nga lu azi ta 'ba mbaza ni. 'Ba vini oya ni ofezu ku ri 'i, azini 'ba sawa ni fezu ku ri 'i.

Orodri azi ori ezoza ni ri ni ovuzu were, oku yini afa oziza ma azi ngazu omgbo were si dika geri ayotaa ni a'i ku 'diyi si. Oya ofezu ku azi 'bani ngale o'du alualu si ri ni azini azi kalea si afa ofuza ni ri a'bazu dika lonyi ambo esuzu. Suru 'bani asizu obi yi ma idri nyaza si ku 'diyi alea kaniku azakoma omvi pi ele, azakoma feepi ku 'diyi pie ria, oya 'bani ofee oku yini ku ri ni sawa oku yini azi ngazu ri ece ni.

Azi ngazu orodri fezu agupini oku be tro tro wudrikuru alea 'dia ra, e'yo ta sliipi orodri ru 'ba ma ati 'diyi a'du ni?

Okpo feza:

Ta mbaza | Ti ecima | Inzitaa | Asi 'ba za Abala | yikii 'baza | e'yo amazu trotro | asi anzu | e'yo ada yezu | zotaa e'yo yezu driwala alea | idri onyiru.

E'yo lonyi ni 'i biipi ma be ri:

Ma orodri esu | Ma tipika ni | Ma 'ba agei tema feepi oya esupi ku ri 'i | Ma 'ba ode ni | Ale aza koma cici | Ma 'ba azi ngapi ra ni | Ma tipika a'dule ni.

Le ama ma otu/ede vataa yikii letaa ru si e'yo esele coza feepi agupi pi ma eselea okube 'di ma aza kozu ra. 'Di orodri ru e'yo agupi pi bazu oku pie trotro ri ecizu tualu ayotaa e'yo lonyi ni ri be (Sagrario Floro azini Willoughby 2016). Wudrikuru ndulu si ria, e'yo okporu zotaa mupi ewu angiri ni ri du. E'yo agupi pi ni ovuzu oku be trotro ri e'yo oko ri ru ngazu aziza wudrikuru ni lezu esele coza di ma ovu yo eli 2030 si. E'yo ale nyaza azini alea, e'yo okporu (5) towi zori pi (16) mudri drini azia zori be ece e'yo 'di ra. E'yo Amuti wudrikuru otii 169 e'yo eti andri pi, (SDG) ni ri esu sawa azi ngazu 'diyi ra, di agupi pi ma eselea okube, eli, pari azi ngazu ri (E'dataa 5,4,1). Ece vini e'yo okporu ta mbaza azi tia ri dria, oya ofele ku ri dria azini anzi tiza dria.

Otitaa Wudrikuru si 2063 'di amuti suru Africa 'a 'diyi angu ndrezu dile e'yo idri ta mbazu lonyi esuza be ri ojazu eli emupi drile (50) ri alea. E'yo alu 'dia oko keke ri yikii 'baza nezu Africa ma ovu angu 'ba ada ma eyo dupi okporu ri 'i, asi 'ba ondoa 'ba yini afa owizu ri si, tuni oku, 'ba ode azini anzi ma ta mbaza si. 'Di e'yo okponi nezu kini, te tro ra ti, otutaa azini ndu atanduru 'ba ni otii ndrezu kini e'yo oku yi ejizu kaniku ofizu e'yo lonyi ndaza ni ri ma alea indi ri yo. E'yo ale nyaza agupi pi ma dria oku pie lonyi e'yo si ri ma du e'yo oku yini efizu alea si 'diyi okporu omgbo yini vusi, wura si azini suru si. Uganda ni suru oko 'diyi ma eselea indi ndra otitaa 'baa pi angu ezoza ni ri eli 2015/16 -2019/20 tualu SDGs be. Gavumente ondri kini esele 76 turu ni SDGs ni leleri amuti (UNDP) ni ri ma alea ci.

E'yo angiri kokobi 'di angu ezoza ni embataa fezu lonyi ndaza dria, azi angu dri ceza dria, e'yo yezu driwala alea, afa ayuzu driwala alea. Le 'ba ma fe asi ayotaa lonyi awaza ni ri dria, oyotaa idri nyaza dria ni azi ngaza akua ri 'bazu trotro, azi ngaza ma ovu 'ba alualu ma omgbo vusi, azini orodri yini fee ri ma ovu e'yo onyiru ejizu.

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZO ANZI PIERINI
ONEMPROW FEMINIST BUDE: LABA RAZI VERSION

Sustaining Women's leadership

Otitaa azi ngazu oku yi atizu 'diyi ma azi yi 'di:

✓ Azi tutuni oku yini ngale ni 'diyi ma oya ofezu ku ri ma aza kozu.

✓ Robia ofele gavumente ni ri ma omgbo idrizu drileba fezu oku yi ofizu azi ngazu, azakoma o'bi yini 'diyi esuzu, mba baza, azini onita esuza.

✓ E'yo nizu geri gavumente ni robia ayuzu ri dria e'yo onizu.

✓ Okpo fezu 'ba azi ngapi 'diyi ni e'yo yi biipi 'diyi nzezu, oya cika ri dria azini e'yo azi ngazu 'diyi dria ecetasi o'du ava lizu, mva agei teza azi tia, azini 'diyi pie.

✓ E'yo ewaru 'i biipi robia pie 'diyi amazu kaniku aleni yazu.

✓ Robia efipi 'bo 'diyi dria misoro lizu tia tia.

✓ Ojataa 'i 'ye pi e'yo lonyi ni ewu were alea ri pamvu andrizu, vutini obizu azini azi ngazu dri nia.

'Ba atitaa feepi oku yini ma zi fe egataa kini dri wala o'bi yini ri azini oku yi ma angu nyaza muke ri eco i de ceni ra, e'yo andriza azi ngaza dria azini afa ofuza dria geri lonyi ni tuzu uru ri kokoru ra. Ojataa otutaa ejipi onyiru eco te ojataa eji ondo afa ofuza aleasi ra, afa ayuza azini adriza si azini geriko amani oazu o'du alualu alea (Sanguino pi Willoughby 2016). Wura afa ofuza ni ri pi omgbo ni ri be ri ni nga ovu afa 'ba ada ni lele ri si azini suru ma otitaa o'bi yi ma dria ri si (Wood 1991). Otitaa 'ba oku yi atii pi 'diyi ni ma ndre kililiru esele coza azini ecitaa aku yini pi cuu afa ozizu 'diyi ci (Gardiner 2000). Afa ofuza idri alea ri ma co esele geri oazu o'bi pie ri ku, okpo angu dri cezu azini ondumatara pie. Le ma ece (capitalist) e'yo afa ofuza dria, vini ojataa adriza 'ba ada ni ri. E'yo ewaru azini 'ba oku yi atii pi 'diyi ni esu ri fizu agbatara angu dri cezu ri alea ri 'i. 'Ba

'diyi ka e'yo nze agupi pi dria oku be, eyi e'yo oku dria kile obi yini nze amve 'dale ri le. Le 'ba ma mu egataa 'di ma drilea, ndrezu kini 'ba ada yi orodri ru aga wura ndundu onyi afe yi ma rua 'diyi si ri ra.

"Mi eco ni 'ba azini esi ele agbari eri ni ovuzu agupi kaniku oku ri si ku, mini ani afa eri ni ofuu ri kani ku e'yo erini ye yazu nduu ku. Cika si, 'ba nde 'diyi ma orodri ngoni o'bi yi ma eselea, aku alea, azini yi ngulupi ni." (Severus Owampara.). 'Ba 'bani lu asi omgbo afa ofuzani dria a'dule ku kani geri afa ofuza dika ri ni oata onyiru feepi ri. Afa ofuza dika ria zi ongulumu ni. 'Di le 'ba alualu emvi e'yo yeza a'dukule ri aleasi (azini 'ba e'yo 'yepi si adule ri) efezu 'ba oku alu pi e'yo lonyi ni si 'diyi vu, e'yo ada ri ni ovuzu 'ba ada ma idri ta mbaza ni. 'Ba di asi okpo e'yo amaza o'bi yini tualu e'yo ta siipi ra ri ta mbazu (Maria Mies 1998).

TI NZE ZA AZINI EYO AZINGAZA OKU MA EYO SIRI

Mima 'du etu efi 10-15 'ba imbata ma alea 'diyi ni eyo eti ova zu. Zita eyi andra leru 'di (Wura ika si)

- i) Ini andra ngoni ngoni azikua eri azikua ni?
- ii) A'du afa ni oce/occoo fe ovu zo oce/occoo ru ni?
- ii) Mi ni ngoni le ru agu azini le mi ra?

Ti nze za azini Eyo azi ngaza oku ma eyo siri

"Kokobi eyo efi ecezo¹⁰ trai ri eda kini eyo nzeza azini 'ba ongulumu suru alu ni ri ma alea ri, Pari eyini orizori ma alea, Vini 'ba a'bi aluni diyi, eyo e'da za ecetaa si, Oduko efuza si, eyo eda za rua siri, ayiko kaniku oco e'da za si diyi azini 'diyi pie.

Etu alu alu si pari woro ma alea ama eyo nze ti ayuza si. Ama eyo nze etu worosi ti amani lele ayule 'diyi si. Ti amani ayule diyi, fe amani oku ma ru 'dazo oku ri 'bani yi omvezu oku di-i. 'Ba ka oku azini ma ru 'da oku 'dini ku afa azini 'ba ni eco eri omve zu

n'du 'dile ni ci ya?

Eyo va zu ti nze za ma dria ri eri eyo okpo eyo edezo kaniku eyo inizori. 'Diri eyo ambo embata 'diyi ma alea ri-i. eri okpo ere za kaniku okpo isi za, eri inzita fe kaniku enzama tara fe.

Eri di orodri ru tu 'ba oku ma azi nga'ba ne zo kini ti nzeza onduma tara eyo oku vile ri ma alea eri tu fudri ci.

Le 'ba eyo azi oku vile diyi nga 'ba 'diyi ma ovu mile be mgbo eyo ti ayuza vile risi. Le etu woro si mi ma ayu ti ojata ala ri aji piri i.

¹⁰Language, Cambridge dictionary (2009). Retrieved on 12th May 2019, <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/language>

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZO ANZI PIERI NI
(MEMPROW FEMINIST BRIDE: LABRATIVERSON)

Sustaining Women's leadership

2

Ti ayu za 'bani omita omizu oku eyi ma dria ri

Ekile ece e'do ta ma alea 'borile, Ti nzeza eco ovu ayuza ru ra eyo otuzo vini eyo eza zu ra 'ba eyima eselea, geri azi ngaza ni ma alea, Ori 'ba ni o-a zuri ma alea ra. 'Ba ebi ti nzeza ayu ewu angiri ma alea azi oku eyi omizu okposi eyo ma alea. Amuti azi oku eyi vile 'diyi ma eyo one pi diyi, isu kini 'ba ebi ki ti nzeza ayu enzamatarara fezo oku eyidri, pari ti nze za 'diyi ma eselea indiri; O'bata oku azini agupi beri ma alea, 'Ba ngo eyi cika kaniku uru azini elea ri si, Vurandru ndu 'ba o'bazuri si ('ba mi kaniku emve dike ri si) dika esele coza eli vile risi. 'Ba ebi vini ti nze za ayu eyo alaru azini orodri eyo adari vileri atrizu, kani 'ba ebi eyo ti nze za vileri ayo 'ba ma esele cozu ndundu onzi manaka fezu amuti eyo okuni diyi one pi ri ma alea. Ataza Audre Lorde atini ku eyo ti nzeni diyi si kokobi ma alea kini "Ti nze za otu azi ngapi amani ku diyi" e ama oja eri atita fe kaniku azi ngazo amani.

3

O'ba za rua okuni azini agupi niri siri i

'Ba kokobi alea eyo sipi omvele Bell Hooks *"Eyo azi nga oku ma eyo ede zo ala 'diri eri amuti atriza eyo ngaza o'bata agupi ru kaniku oku ru ri ni. Eyo omita ni azini enzamatarara oku eyi ma rua diyi. Kini i ce eyo efi eceza diyi ra adusiku eceni agupi eyi ari bo 'dini ku. Eyo edazu kini esele co za o'ba ta ma alea, 'diyi eji eyo woro 'diyi ni 'diyi eyo ada ri i. Axi nga za ma alea, eri adaru yo zo kini eyo egataa esele coza o'bataa ni diri eyo ocoko fe piri i. 'Ba eyo onzi 'diyi ati 'ba 'diyi te tro ti eyini ovuzo agupi azini oku e i, mva kaniku 'ba m'ba pi 'bo ni. Eyo diri eda mgbori geri azi otiza amuti ndu ma alea ri le. Eyo eceza diyi fe le mima oni azini iva eyo asisile eyo enzamatarara ru oku eyi ma rua diyi ra."*

Ama o-a etu woro si esele coza eyo o'bata ma alea diyi si. Te tro ti eyo ala kaniku onzi¹¹ e'dapi ra kaniku e'da pi ku diyi ovu e'daza eyo ece za endrelendre

¹¹K. Rosebell (2019) Ads about bus stop harassment and 'bonus wives' normalise sexism. Retrieved on 12 May 2019 <https://www.theguardian.com/global-development/2019/apr/01/ugandan-ads-bus-stop-harassment-bonus-wives-normalise-sexism>

¹²Word created for purpose of this manual.

edaza ma alea, cazu eyo efi ece za kokobi eyo ece za niri ma alea, azita sile azi amani ngale wudrikurusi ri ma alea, pari azi vileri ma alea, Azi ngaza o'bi vile ri ma alea, Onita ma paria,¹² Pari Adro aizu ri ma alea, oni azini arojo- a azini 'diyi pie.

Azi ngaza eyo o'bata alea oku azini agupi niri si ri amuti yi eri ne ekile eri eyo kokoru 'dinile. Otitaa 'diyi ede i eyo ayota siza azini eyo ti nzeza niri ma alea. Te tro ti eyo orodri fe piri isu zu eyo diyi ma alea ra ti, azi asi nga amboru.

Esele coza obataa alea oku pini agupi be 'diri su ola ezu eyo ti nzeza vileri ma alea. Eceta si nzeza alea, mi e'da edri zamva vileri, Iri ekile okule, Agupi azia/ozi paria azini 'diyi pie. Eri eceza ru mgbo pari agupi azini oku eyini ovu zoria. Ogara'bati ece eyo ndu ndu pari eyi vile ovuzoria, ekile agupi avita avipi ri azini oku avita avipiri, Dricere school ni (atamva) Dricere oku ru (ataza) Eyo eyi afu zaru agupi ma rua (Lei 2006) ece kini oku eyi nga ovu eyo te za te agupi vu, eyi vini kala agupi ni.

Lei e'da vini efi eceza esele coza o'bata alea agupi azini oku eyi eri enga zu ti nze za ma alea;

- 1) Eyo efi "Afa ei" ece "tani m'ba piri" te "Ata zaa" efi ece "Tani m'ba piri" efini ada ri "Ale 'ba" oku eyo ni ni ovuzu agupi ma dria ri" nze za azini ma alea kini "Ande i ma okuni ma eyo si ra fu ambe amuro/ezo toko nda" Eyo 'diyi ma alea, ama oni kini amuro/ezo eri ni muzu vunia 'dari ovuni eri ma oku ni ku.
- 2) 'Ba amvele "garana" efini kini 'ba ope o'bi ma dri ce suru ambo ma alea ri, te "ovupi oku a ri" efini eri lu takitar 'ba azoruri ma agei te piri kaniku 'ba azi aza kopi jo ma alea ekile (nyaka a'diza, Bongo ojiza azi 'diyi pie).
- 3) 'Ba ka nze agupi "'diri ondua azi 'ba ni" eri etu azini si 'ba afu fupi drisi avita ruri. Te 'ba ka yo oku kani ku zamva 'diri ondua 'ba azini, 'ba yo tutu nizi eri "'ba ima rua ozi pi afa isu zuri/ 'Ba ali o'ba piri"

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PIE RI NI
(MEMPROW FEMINIST GUIDE: LUTHERAN CHURCH)

Sustaining Women's leadership

- 4) "Agupi efi le kokori" eri agupi aku kokori, eri aci pari woro ma alea dika ngani azi sawa woro si ku; 'Ba 'dileri ka ovu okuni, 'ba eri omve 'ba ima rua fepi afa isu zori.
- 5) Eyo "efile ko" inga zu kokobi eyo efi ecepi kokobi onitaa ni engazu onitaa ulaya ri yo "Ba awoko be turi, oku edri eyoni 'beri, oku eyi ece zo, te kala agupi vile ria, kokobi diyi ri ece efini kini, Afa pie, ena pi ra ri, ondua /omi eyo liza kilili ri beri azini 'ba ondua ru ni, kini 'ba afa ozipi afa jepi azini azi nga pi efile kokori.
- 6) Agupi ovu pi njila dria vini oku ovupi nzila dria eyo ajiza ma alea 'diyi ece agupi ni 'diyi lu 'ba ni adule, te oku ru ri eri kini 'ba ali o'ba pini.

4

Awata 'ba Urua ri pini 'ba elea ri beri

Kokobi e'yo efi ecepi ewu o'diru 'di alea ri ofu esele coza ma efi kile e'yo liza le kaniku egataa omile omi 'ba azi dria kaniku omgulumu pa soopi yi si o'bi alea ri 'i. esele coza ni robia ma drilea kani e'yo ovuzu lonyi be vini adriza oazu ri, e'yo nzezu pari yini engazu ri.¹³

Yamandu suru siripi eciru esele cozabe angiri, kanisi ama nga mile su elesi coza ma dria. Wura esele coza ni ri geri ndazu o'bi yi oruzu kini 'ba azi yi cika kani ku eyi ma okpo 'ba azini 'diyi ni nde ni aga mi ra. Ama e'yo ti nzeza o'du alualu si ria, esele coza ni 'i e'da e'yo 'dile 'diyi ma ayutaa si kile, oku eleleru aku esele si 'diyi ma econi ma eci vaa eleleru 'ba azi akua ri ngapi ri ruku, ma wadi inziza ni ovuni okua ni ku, oku toko, oku agavu si ri 'i, ama azini 'diyi pie. Geriko amani ti ayuzu ni geri amani o'bi yi ndrezu ri 'i. Oku 'yopi kini, "Ma ma omgbo ovuni oku azi akua ri ngapi 'i ri be ku" e'yo ece kini 'ba azi akuari ngapi 'i ri ma omgbo idri alea egataa'di ni nga ojataa nduu ni eji oata ti alu si azini oazu amviazi ru alea ra kile 'bani ebi nee ewu agapi 'bo 'di alea ri le.

Ecetaa azini ri 'bani e'yo 'yoza wadi ayuzu cika si 'i aga oku ri 'i. E'yo 'yoza Wa'di 'di 'ba ebi ayu oku 'bani inzile inzi 'diyi pi ma esele cozu "oku lu 'desi 'de 'diyi be" ewu 'di si. E'yo 'di si, eri e'yo okporu ta siipi ra ni ndrezu kililiru, ama 'ba oku atiipi 'diyi ru, ti amani ayu e'yo nzezu ri ma ere okpo 'ba le azi onyiru ngazu ri ku.

5

Awata 'ba Urua ri pini 'ba elea ri beri

'Ba ra ngiringiri ma dri e'yo nzeza ti si ri si. Oku, ezoanzi azini 'ba oriba ru esele coza rua ni si agupiru kani okuru ri si kalafe be werea, amuti ebi oa ngiringiri wura ndundu 'diyi alea, oataa tualu, e'yo robia ndaza ni, e'yo i biipi ovuzu agupiru, kaniku okuru, e'yo rua ni azini agbatarani, ngiringiri ru ongulumu 'diyi ma rua ri 'ba 'du eri e'yo were ru geri ndundu ti e'yo nzezu ri aleasi. Ecetaasi, esele coza agupi/Oku lkalafe were 'diyi 'ba badibadi ru 'diyi 'i, ngiringiri ma alea si.

E'yo eceza kile "Oku ma isi ele akupi ma drilea - 'di amuti 'ba kristo ma vuti biipi ni 'yele ri, aguanzi yi nga ovu agupi anzi ni-adriza onzi agupi yi ni edazu, ma okuni ma vile afa ni.

E'yo nzeza ti si ri ma okpo/orodri vazu 'bo ri si 'ba oku atiipi 'diyi ma nga azi aka si agbari eyi ti ayu ngoni ru yaa ri ma dria. Le ama 'ba yikii e'yo ti nzeza ni dria, tutuni amuti ti ecitaa azini oataa amviazi ru ri si pi 'diyi ni.

IZI ?

'Ba embataa 'diyi ma esu e'yo 'yoza eyini ebi ayu ngiringiri ejipi esele coza ejipi ovuzu agupi/oku, uru, ele.

Kile ongulumu alu le, 'ba 'diyi ma esu e'yo okpo feepi ngiringiri esele coza agupi/oku ni efizu 'diyi.

Mi oti e'yo siza 'bani eco ayu uruleru 'diyi ma paria.

¹³From Bell Hooks' feminism is for everybody.

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PIE RI NI
(MEMPROW FEMINIST GUIDE: LITERATURES)

Sustaining Women's leadership

E'YO AGUPI PINI OKU BERI AZINI NGULUPI MA ECETA

Eyo ecele urule diri e'yo liza agu azi ei ma dria ongulumu alia ri si. Esele coza diri ali eyo robia vile ri te cazo adi obata kaniku o-ata agupi pini oku be ri nyaku Afrika ni ma alea. Eyo edale 'diyi, eji okpo azini ese le coza amboru oceza nyaku dri ce za ma alea azini Adro ma orindi inzi za ma alea. Amuti lepi eyo 'diyi ma aza kopi wudrikuri si ndu diyi etu woro si drigaza isu eyo ma otuta alea. (Tamale 2011)

Eyo 'bani sile 'bo ondoa nyaku bizo ayota si zu borile, Ondoa ogaraba ni ndra ama nyaku bizo bori le, 'Ba afa pie ri ovu zo afa pie 'dani 'dani azini 'ba alio ru ri ni ovu zo alio ri kpere asiza ma alea ri le, dika okpo feza ndeni agupi ei dri oku ma ma drilea andeni ri le.

Sunila Abeysekera (1999) fe eyo efi eceza Eyo o'bata agupi ni oku be ri ma dria azini mi a'di i ri ma dria.

Ece kini eri onita ambori ma alea kini eri ese le coza ndu oku eyi ma ese lea agupi beri i, vini geri azi ngazani oku eyi ma ese lea agupi be, adriza oku eyi ma ese lea agupi be, o-ata agupi pini oku beri alea nia indi. (Murriel Dimen 1981,66)

ALE RUA NI

'Diri eli rua ini agupi ma ese lea oku beri. Eyo diri aiiko fe agupi ni azini okuni eyo diri enga nze zaru; Amazons, Bluestockings azini Crones

Diri kokobi eyo efi ece zori ma alea 1992; egata agupi ni okule zo kaniku okuni agupi le zori; Enga zu Randon House kokobi Unabridged ma alea 1996,55.

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZ OANZI PIE RI NI
(MEMPROW FEMINIST GUIDE: LUBRICATION)

Sustaining Women's leadership

Adi were eyo agupi eselea oku eyi beri

Eyo i bipi rua ovu zu agupi azini ovu zo diri yi azini azi ngaza oku pi ma eselea agupi pie diyi, yi aci etu worosi tualu. Eyo iri 'diyi otuza a'bi alea azini ongulumu ni. Eyi iri tro okpo fe azini ayota okpo ayu za niri ma tam'ba ongulumu ma alea. Esele coza agupi ma azini oku eyi 'be diyi, kalafe eyo osiza ni 'diyi 'ba esu ondua 'diyi ma alea. (Tamale 2011). Eyo ombeza oku ma dria eyo erini ovu zo oku ru ri eri okporu eyo agupi ni ovu zo opi alea ni ri si. Pari onita kokori ma alea, eyo i bipi oku ma tita beri ma alea, eyo "E'di ma ei" azini ayota siza eri ma dria eyo mva tiza ni si azini eyo eri ma okpo joa ri nga ovu amaza ru "agupi dri" (Sunila 1999).

Eyo ombe za diyi eri engazo a'bi ma alea, 'bani ba le ayota a'bi ni bori le. Ecetasi aje ma alea oku kaniku zamva ni ovu okpo pie ku ma rua ti alea ri le, Eri 'bazu ezata ambo ala eri i ma rua okuvile fe ayu robia si ri le, Azita okpo sile agupi ni lazulu ima agi agupi-si ku rile azini diyi pie. Ayota diri feni alua siku agei teza oku eyi ma inzita azini ruta ma eyo ere za ku. Ayota karakara e'da ki eyo atita ni oku ma Inzi za dri ani yo kanisi fe orodri agupi eyi dri eceta si "agu azini ma amvi", "Agu azini ma Oku", "Agu azi ma ezapi/zamva" Eyo diri aji eyo awaza ekile "Oku ala 'diyi" o'bi zaru "Oku onzi diyi, Oku onziri eri oku etu worosi driwala alea ima rua siri, vini driwala pie eyo kaniku 'ba ini lele rua siri ma dria" "Eri 'ba awuo ru ni" te, "oku alari" eri oku nga agupi le la pi kuri, 'ba ni nga asi agupi ni zo ku. 'Ba azita diri nepi ra ri, kaniku la pi agupi be aje aku diyi eri dri rinia ambo isu eri panga isu ra ka eyo agupi le zu 'diri e'da mgbo ru. Diri adusiku ama asi sile leta oku pini agupi be 'diyi.

'Ba azi diyi nga 'ba diyi ma ejita alenia ri

E'yo 'diyi ma trayi ri eri lata agupi pini oku-beri i, ale eyo nde ede a'di be a ri i, vini leta eyo nde ri ede zuri, azini eyo mi ni esu eyo agupi ni la zu oku beri ma alea ri, 'ba eyo nde diyi le 'ba tu diyi azini a'du ma eyo sia ri indi. E'yo lazulu 'ba azini be diyi eri eyo onyiru ni vini eyo onzi ni indi. Ega alu ri ma alea, lata 'ba azini be 'diri eyo aikoru ni, 'ba nde ka asi esu eyo nde ma alea ra ria, Azi nde nga zo ndo ria. Ega aziri ma dria eri orata fe, asi azofe, azini ayota nyo za eji. Eyo kala onzi lata 'diyi ri be ri fe ama eca enza ma tara alea, ama ni eca zo okpokokoru, ama ayo zo geri cirisi, ekile obitaa okposi ri le azini lazulu mi ori'ba siri le azini eyo nga za ama asisile kokoru ri le.

Mi eco eyo ega edri mivile vule 'dale ri ma dri a raya?

Mi eco eyo ru bipi o-ata 'ba azini be ri ma dria raya? 'Ba azini ma eli rua ni ri e-i mibe raya? Mi eco eyo fe pi ale eca mi rua 'ba diyi beri nye ra ya? Ekile eri ma e'data azini eyo njeta eri vileri ma alea ri raya? Fe pi mini eri le zuri?

Mi esu eyo mi bipi lata agupi pini oku beri ra ya? edri mivile ri ma alea?

Mi eco eyo aiko fe pi mi asia trairi ega ra ya? Adu afa fe eri ni?

Mi eco eyo azini awoko fe pi mini eyo i bipi agube kaniku oku be eyo lata vile ri si raya? A'du afa fe eri ni?

Mi eyo mi bipi lata dri agupi beri nje 'ba azini be ra ya?

Lata agupi beri ma alea mi mi ne 'ba eyo nde fe piri ru ya? Kaniku 'ba bani eyo nde fe zu ri ru ya?

Eyo piri ri, atitaa oku yi ma e'yo si ri so pa lonyi dria azini eri:

Ama ece uru le ru 'da 'bo kini eyo ru bi pi rua oku ni azini agupi vileri ma dria kini eli rua vileri nga enga agupi vu cazo okuni kaniku eri enga okuvu cazo agupi vu 'dini. Onita pari omvele ogara'ba tisi "The Harvard Center for Primary Care (2017) ece kini 'ba alu alu eri o'ba ta agupi ru, kaniku okuru ri i. Ovuni, rua 'diyi iri tro tua lu 'dini ku, azini ovuni rua azini ndu 'dile ri ku. Ekile osita ma alea 'ba aluri agupi ni aziri okuni ri le, 'ba agupi ru ri eri nga ale eda 'ba oku ru ri ni dika 'ba oku ru ri nga 'ba agupi ru ri ni ale eda. E'yo 'diyi ma alea, 'ba azi were niki eda ki ni ale diri alua si ku (Dombeck).

Pari onita vile omvele Brooklyn Institute e'da kini 'ba azi e'yo oku ni ri nga 'ba 'diyi yo e'yo ru bipi esele coza rua agupi ni azini okuni eri eyo pie tre ekile, onitaa o'bata siri le, e'yo ngaku dri ce za alea ri le, Omuta tualu ongulumu ma aleari le, e'yo otuza ma alea ri le, Omuta tualu amuti ndu ndu ma alea ri le. Eyo 'bani otili 'bo ekile opi nyaza nyakua ri le, afa 'ba e'dapi eri a'di i ya ri eri enga otita ndu ndu enga ongulumu ndu o'bi eyini ma alea. E'yo diri 'ba onita ambo be omvele Prof. Kimberle Crenshaw e'da eri ni.

Pari eyo onzo ru agupi ma dria oku beri ni engazu ri:

Ewu angiri ma alea, 'ba eyo a'bi ni 'diyi onepiri ma vataa kini eyo ewaru diyi enga e'yo eyini alizo alenia si 'bo ri ma alea, eco di geri nzi zo ra eyo eyi vile 'diyi otuzu beni. Drile onziru, e'yo 'diyi ma alea egata azini vata onzo ru ri pari du ale nia tu fe yi eyo li onzo ma alea ri, eco ni alua siku e'yo eyi vile ewaru ri ma aza kozo ku.

Vata oku eyi vile eyo rua oku eyini agupi be ri ma alea.

- Mi esu onita eyo rua agupi ni azini oku niri ma dria ra ya? Kaniku njeta eyo nderi ma dria raya? Azini asi omi za ma dria raya?
- Mi e'yo nje lata agupi pini oku beri ma dria ra ya?
- Mi ayiko si ya e'yo 'diyi ma alea? Mi dri nza esu eyo dileri ma alea ra ya? kaniku asisile dile ri ma alea?

Agu eyi egata isu e'yo adari ma dria kaniku e'yo onzo ru ri ma dria geri ndu si, enga zu ti'baa eyi vu, Emba 'ba eyi vu, agii yivu, 'ba dri ceba eyo adro zi ni diyi vu, 'ba opi nyapi driceza nyaku vile diyi ma alea diyi, azini 'ba e'yo oyu'ba 'diyi vusi (ekile eyo e'da za eda alea si diyi, yakani eyo nze pi diyi, Oli alea si 'diyi, Osile kokobi alea si 'diyi) Geri e'yo 'diyi awazo 'diyi ce muke ra ti, azi 'diyi ovuni kilili ru ku. Ovuni kini 'ba azini alu ni mi dri se kala dini ni ku, tutu nisi agu ni eyi a'du ma eyo nze-a riku.

Esu vini drile ba e'yo ada ri ni zo ku. 'ba 'dile 'diyi nga e'yo nze, E'yo emba ekile nii eyo nderi ra ri le, ada nisi ni ni e'yo nderi alua si ku.

E'yo 'diyi ma aza ko zu le mima ni di pari mini e'yo adari esu su ri vini azini e'yo mini isu 'diri eyo adania kaniku yo? 'Diri nga ovu geri mini e'yo ma eti 'ba zo ri. Eka e'yo onzo ru ri isu, le mima ku eri amve etu mini otita 'ye ria. (Dombeck)

E'yo 'ba azi okuni 'diyi ma aita e'yo lata agupi pini oku beri ma dria ri:

- E'yo liza ongulu pisi azini inzita rua ri si: E'yo 'diri eyo 'ba alu alu ni ovu zo driwala be e'yo eyini le le ri pe zu 'ba azini ma eyosi ku dika, Omita ni enga zu 'ba azini vu kuri. E'yo 'diyi ma efi etu woro si eri anzi nyiri nje amve, 'ba azo omi alea 'diyi, fe pi eyi ma omi m'bu ra 'diyi. E'yo 'diyi kaniku amuti 'diyi fe 'ba alu alu, azini oku woro dri okpo e'yo eyi ma dria ri amazo eceta si eyi ama zo eyima rua okuvule ri ma dria ni.
- Atitaa:
- E'yo ngiri ngiri vile ekile ocoko feza eyo rua erivile oku vile ri si 'diyi, Eri ayu geri ciri si 'diyi atrizo.

Driwala ru ayu zari ekile driwala Wudrikuru ni fele 'ba woro si ri:

"Driwala rua ni" 'diyi eji eyo fu dri ci eli ali pi mudri (10) bo 'diyi ma alea. Fe ori tu Wudrikuru ma alea eyo ma dria. E'yo driwala rua si 'diyi fe e'yo kara kara o'bi zo e'yo ongulumu si azini amuti ndu ndu geri eri efu zu bori ma alea. E'yo 'diyi si za ru (Miller et al 2015) Ayo o'bale 'bo 'diyi fe e'yo 'diyi ta mbaza ru drice za kari niri ni ayota oba zu azini e'yo 'di ma dria ovu zu opi ma alea dani dani 'be ni, Ekile geri ayota si za ni ri ma alea, ewu kaniku etu ngorisi azini Eyi eco ola okuru a'di pi si, e'yo kokoru ni, dika eyi eco a'dipi ombe e'yo ali oba za ni si nia 'diyi, Azita siza 'ba bani ola zo eyi si 'di ma dria beni, asizo 'ba anzi ofu pi eyi ma alea ra 'diyi.

Ekile nya ku Afrika ni si, e'yo muke 'diyi 'ba nga eyira azita siza driwala eji zu oku eyini ra? Ba fe vini driwala e'yo njezu e'yo alata rua ni oku eyini

ra. Ayota 'bani sileeri 'ba e'do azini eli 2003 si, Ayota nyaku Afrika ni si ndulu atita fe zu oku woro nyaku Afrika niri ma alea (Ayota Maputo-o ari) Eri otita sile rua kokobi ma alea atita fezo oku woro ni driwala fe zo e'yo nga zo

eyi ma rua si beni. Ayota otita efi 14 ma alea. Okpo 'ba le 'diyi fe ayota o'bale 'diyi ko e'yo ma aza angiri e'yo ndu ndu ma alea, ekile ngiri ngiri agupi kaniku oku siri ma alea, dri mgbo aro esu za ni azo/alata rua ni risi ri si, atita azini onita e'yo rua agupi ni azini oku niri ma alea (Tamale 2011) Azi oku eyini atita fe zo 'diyi. Tutunisi e'yo eyi ku zo amve ada ri ma alea azini driwala fe zo eyini aro azini e'yo alata eyi ma rua vile diyi fe zu ri nga.

E'yo vata kilili eji pi eyo agbatara 'diyi ma aleari:

- i) Amuti Wudrikuru si e'yo lii omvele (ICJ) tra ayota ndu ndu e'yo liza esele agupi azini oku ma e'yo si dika e'yo nderi ma eti engata drari fe pi e'yo diri ovu nizaru ongulumu woro si Wudrikuru ma kala woro alia driwala fe za rua 'ba alu alu vile ri ma ayuta dria ri ni.
- ii) Eli 2014 si, Amuti Wudrikuru ni i bipi e'yo esele rua agupini azini okuni omvele (WAS) 'diri 'ba azita driwala ayuta rua agupi ni azini oku niri ma dria le zo ne zu kini 'ba alu alu nga ima rua ayu geri ini lele ri si adisiku eri geri ayota alata esu zu ri ma alea indi.
- iii) Ayota Yogyakarta ni eli 2007 si ri, e'da kini 'ba ondua e'yo driwala 'ba alu alu ni e'yo rua ma eyini ma ayu za siri kini, 'ba eco ayota azini azita obake 'ba 'diyi ayuzu o'bi eyini ra pari onuta pie ru 'bi pi rua nderi ma ayuta dria ri beri ma alea ra.
- iv) Amuti Wudrikuru si omvele (The International Planned Parenthood Federation IPPF) ma egata driwala rua agupi ni azini oku niri ma dria ri: Ayota ofu za (2006) eri e'da ta ayota kaniku azita 'bani obale 'bo 'diyi eyi ma vata azini 'ba eco eyi ayule ra obi woro eyini, azini 'ba alu alu si ra, Ode eyi azini mba zoo eyi, esele coza agupi kaniku oku ri kokoru, vini o'ba ta azini eli rua ni ri ma alea.

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PIERI NI
(MEMPROW FEMINIST GUIDE: LUBAARATV EKSIO)

Sustaining Women's leadership

Sustaining Women's leadership

Human
Rights

Justice

Inclusion

Equality

ALLYSHIP

Eri orodri ambo ni e'yo nzeza 'diri ma alea ecozu vata ejizu e'yo esele co zo omitta okposi ri ma dria, vini drile 'ba ale nia ri ma dria indi.

Ezi 'ba onita/embata ma alea diyi eyo la za Audre Lorde ni ele 'diyi ma alea.

- <https://www.poetryfoundation.org/poems/42587/who-said-it-was-simple>

Ezi 'ba onita/embata ma alea 'diyi endrelendre iri 'diyi onee, Vata eji zu drilaba ni azi nga ngole ri ne zu.

- <https://youtu.be/4K5fbQ1-zps>
- <https://youtu.be/hD5f8GuNuGQ>

Mi ma avi avita 'ba onita/embata ma alea 'diyi be vata ejo zo drileba yini ma dria. Mi ozi zita ru bipi e'yo rua agupi azini oku ni 'diyi ma dria, ofe ta dria, onita ma omgbo ndu ndu 'ba eyi vile akua 'diyi ma dria, e'bi e'yo ngole ri ma ma alea ri ma dria, azi 'diyi pie.

IZI

27

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZO ANZI PERI NI
MEMPROW FEMINIST GUIDE: LITERATURE VERSION 1

Sustaining Women's leadership

Ekile drile ba azini omitaa okposi 'diyi fe e'yo oniza edri amani ri ma alea tu-wudrikuru ma alea 'dia, E'yo 'diyi awi e'yo ewaru 'diyi ma eselea indi. Eri e'da e'yo kokoru nzeta ma alea kile e'yo mi bipi ongulupisi ri le, mi le mi tru ra azini okpo si eyo nde si ra, te ti vata ama vile drile ba dria eco pi okpo fe pi ama ra ovu zo muke ra 'diyi eri e'yo orodri ru ni.

E'yo ga za dri le ba ma dria azi 'diyi eyi orodri fe 'ba alu alu ma dri le 'ba esuza ma alea dika azi nga za okposi ri ma alea. 'Ba woro le adri eyo ala isu le 'bori ma drilea ni. Eyi vini geri eyo nde orodri ru 'diyi ma esu ta vile ri le ati ku. Tro tro kile agu eyi ora kini drileba esu za kuri etu azini si eri eyo woro ocoko fe piri eji ni. 'Diyi ovuni e'yo ada ri -iku.

Ovu zu drileba alea ovuni kini i'ba okpo e'yo ma alea ku 'dini, te tro ti, okpo mini 'bale 'diyi eyi omi ta fe ni 'dini le ku. Adusi ku dri le 'ba eri etu woro si okpo 'ba za e'yo ma alea ri fe eca ewa kokoru.¹⁴

Vata ma alea drileba etu woro si i esu e'yo a'bi niri ma alea, eri ci te ena ni ku. E'yo diri fe di agu woro eyi asi 'baza be drileba ma dria avi di eyo otuta omi ta fe pi ni ri ma dria ri ra. E'yo 'diri okpo ako fe azini ocoko fe 'ba candi 'diyi ma alea 'diyi dri. 'Diyi ma eceta onita ayuzo 'ba alio ru 'diyi ni, esu 'ba lonyi pie 'diyi lu orodri 'diyi ne ni esu 'ba alio ru 'diyi eco ni ku aje ni ma eyo si.

Onita onzo kokoru eri 'ba ma edri oja ra, afa esu za ma alea, esele co za ondua/onita vu si diyi, 'ba onita kokori ma oya esu za ni ovu zo ele 'diyi pie cazu kpere ese le coza geri 'diri si 'diyi isu zu e'yo ma ola ru ri si; E'yo alio fe pi turi eri bani ola e'yo diri niri.¹⁵

E'yo va za ondua 'ba eyi omi zu okposi; Amuti ndu ndu e'yo a'bi ni onzi 'dile diyi ayuzu o'bi eyima eselea azi nga zo 'ba azi 'diyi omizu okposi ocoko nyazu esu, 'ba azi 'diyi aliiko ma alea 'diyi ma ovu vaza ru ra 'ba azi nga 'ba ndu ndu 'diyi ni indi.

Geri ti eciza (ALLYSHIP) 'diri e'yo ewu 'du pi ezu ni. Ale nia 'ba woro nga onita isu ra. E'yo diri le asi 'ba za e'yo ari zo. Etu azini si agu eyi nze "Azi ti eciza ni ngaza" "Ngata/ngaza ti eci ta be ri" afa "Ti eciza/tualu" ovuni e'yo ma efu ta ni ku

azini e'data niku, eri e'yo mu pi ewule ewule ni. E'yo 'diyi ma alea e'yo kara karau 'diyi indi bi ru pi azi be 'diyi.¹⁶

Ela 'ba onita/embata 'diyi be tua lu mi eco eca tua lu ma alea ngoni ngoni ru ri ika ovu 'ba drile 'ba alea ri i.

<http://www.scn.org/friends/ally.html>

Amvupi azini ovuzu afa alu ru ri i

"Ma ovu ni aiikosi azini driwala alea ku ka esu ma amvi azini nga podi aiiko azini driwala ma alea ku ria ta tro ti e'yo eri ovu zu alea ni 'diyi co esele ma vule 'diyi be ra" Audre Lorde

"E'yo e'daza" obeta alea ri

Azi ngaza oko ri (I)

'Ba onita/embata alea 'diyi ma 'du etu efi nyiri ri e'dozo 7 cazu 10 e'yo egazu e'yo zita ru diyi ma dria.

Mi ora etu azini si 'ba azini ni lezuri si etu 'da ma alea mi ama mi ngoni le ya?

Mi ora etu azini si ile 'ba azini eyi, 'ba 'diyi emu ra, e'yo dirisi mi ama mi ngoni le ya?

Mi ora etu azini alu si 'ba azini le adra mi, mi emu ni ku, adu eyosi dika mi ama mi etu 'dasi ngoni le ya?

Mi ece/ora odu azini alu si, ile 'ba azini, te 'ba nde e'da ni ku, e'yo 'dirisi mi ama mi ngoni le ya?

¹⁴<https://sites.lsa.umich.edu/inclusive-teaching/2017/08/29/an-instructors-guide-to-understanding-privilege/>

¹⁵Refer to above citation.

¹⁶<https://guides.tricolib.brynmawr.edu/c.php?g=285382&p=1904757>

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PI ER NI
ONEMPROW FEMINIST BUDE: LUBAARATV ERSIO

Sustaining Women's leadership

Azi ngaza iri ri (2)

Amvupi azini ovuzo afa alu ru ri i.

“Ongulumu kokoru driwala esu za yo” – Audre Lorde sini.

Ovuzo afa alu ru azini amvupi/amvi azi ru eyi e'yo okporu ondua suru dri ceza ma alia, eyi eyo efi opi nyaza nyakua ri ma alea i bipi e'yo azi nga oku eyi ma azakoza ma alea ri. Adusiku e'yo azi ngaza oku ma atita ni 'diyi eri a'di 'di za omita e'yo oku eyi vile ri si azini oku eyi ayuta geri ndu ekile eyi obi zu lazu, dika azini 'diyi pie. Ovu zo tualu 'diyi zota siza ma aza ko e'yo 'diyi ma alea tu.

Te le ma ovu ni za ru kini tualu ovuni tro tro ekile atita le ku Bell Hooks si kini eyo iri 'diyi ma esele co za ci. *“Tualu ovuni atita le ku. Tualu ma alea, le ama ovu ongulumu asisile alu ri pie ni, E'yo ama ni ai le ra 'diyi woro e'yo alu ni, E'yo amani le isu le 'diyi, azini eyo fe pi ama ti eci alu 'diyi, ovu zu amvi azi ru, atita eri ovu o'du alu alu 'dini. Atita 'diyi leri 'ba eco fe zo ra dika 'ba eco vini du vile ra. “Atita 'diri ma fe ta eri ewa kokoru 'duta ni vini ewa kokoru indi. Ovu 'ba alu ru, le asisile azini 'ye ta alu ri.”* Tu alu sitaa alea, le ama ovu etu woro si e'yo alu 'diyi ngaria, Okpo alu si azini asisile alu e'yo nde ma aza ko zo ri be.

Tualu 'ba si eri e'yo esele coza ma vata si. Oku ovuni lebe lebea ru ku. Oku eyi ndu le ama ma ai ra kini e'yo dri ogbaza eji pi e'yo “amvi azi” ma ale 'diyi lu otuta kini “ba ma omi oku eyi e'yo woro ma alea 'ba ma fe idri driwala ku 'diyi”¹⁷ Ega le ta oku ma ovu ki omiza ru 'diyi eri edaza ru mgbo e'yo, Wura 'banisi, Eyi 'ba oro dri koko risi, 'Ba elele rurisi azini awata ei ma eli si ri si azini 'diyi pie.

Amuti azi oku ni nga pi ewu 'diyi siri ma alea, esele coza ma ovu neza ru indi vini atiza ru indi. Esele co za diri 'ba ni ola e'yo ojata ala oku ma aza kozu ri i.¹⁸ Ka nga ovu 'dile ku, ece kini 'diyi ovuni e'yo azi oku ei ma aza ko zu ri i ku. Eri geri e'yo 'diyi ri a i zorisi 'ba azi oku ma aza koba 'diyi ni e'yo eti va zo azini e'yo eti 'ba zu kililiri. Eyi ani e'yo okpo fe pi drileba ayu zo tualu sizo beni. E'yo vazo okpo ama vile ri ma ayuta dria azini drileba dria, Le ama ma esu embata e'yo iri 'diyi ma dria. Le ama ma va kaniku oni e'yo drileba ma dria ama one ani eri beni. Le ama ma 'ba okpo ama vile ri orodri fe zu ama vile 'diyi ma alea.

Vata okpo ni azini drile 'ba ma e'yo:

E'yo vaza okpo ni azini drile ba ma dria ri, Le ama ma ega/ora ama ewu woro si okpo pie azini okpo kokoru dini le ku. Adusiku okpo eri otita ma alea, Otita 'diri ojata e'yo niri be. 'Ba alu alu eri okpo pie geri ndu ndu si. Eceta kilili ru ri ma eselea indi okpo oja za ma alea ri ama ma eceta ndu ndu 'diyi ma alea. E'yo 'ba alu lau ni si azini ongulumu ma alea. Ama ma eceta 'diyi otizaru e'yo 'bani sile 'bori ma alea. Okpo diyi azini drileba nga ovu yo. Ecetasi oku ovu pi Kristao ru ri 'ba ka eri 'ba azi nga pari Islamu vile ma alea eri ma okpo azi 'diyi nga ovu avi za ru tu e'yo diri vilerisi. E'yo 'dirisi 'ba azi oku eyi vile ri nga pi 'diyi, ma one dika ma va e'yo esele co za 'dileri ma dria ri indi azi eyi vile ri ma alea.

ACI OKPO VILE RI

'Ba imbata 'diyi ma alea ri ma soki pa ayi si angu ne zo yima drilea le ru. Le angu ma cara eyini eco zu pa lazu cazu aziri (7) ra ru, Yi nga pa 'du alo muzu eyi ma drilea 'ba ka zita alu alu zi boria. 'Ba onita alea 'diyi ka zita omvi e-e 'dini bo, eri nga pa 'du alu drile.

¹⁷Bell Hooks – Feminist theory: from margin to center.

¹⁸Missing reference

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YNI EZOANZI PIE RI NI
(MEMPROW FEMINIST GUIDE: LUNBARATIVESO)

Sustaining Women's leadership

Sustaining Women's leadership

ZITA NDE EYI 'DILE

- Mi e'yo nze ogara'ba ti si kilili ru raya?
- 'Ba mi ti'ba diyi eyi nga woro edirir ya? azini yi o-a tu aku ya?
- Mi ori 'ba suru mivile ri ma alea ya? suru nde ri suru ovupi vule ra 'dileni ya?
- Kokobi onita Univasiti vile ri mi dri ci ya?
- 'Ba mi ti'ba diyi oya ofeta ni azi ku zo 'bori isu indu ya?
- Jo 'ba mi ti'ba diyi ni lazu 'diyi eyini ya?
- Mi ezi pari adroni ma azi alea ra ya? ekile katuluka, prustanti azini Pendecosta alea?
- Mi onita ma pari aku ambo ru ma alea ogogo ya?
- Mi azi oya si ri nga ya?
- Kokobi acini mu zu suru amve le ru ri mi dri ci ya?

Aci ma vutia, 'ba pa 'du pi drile ande ni 'diyi, eyi ayiko okpo vile ri ma alea azini eyi ma dri le ba ndera jo eyi ni avita 'diri ede zo ri ma alea.

Vata okpo ayu za dria azini drileba ni 'diyi nga ama ji eke okpo ayu za one zo fe zu okpo 'ba omizu ri ma ovu 'ba azini ma dria ku. Okpo ayu za azini drileba ma ovu eyo otita ala o'bi ma esealea 'diyi edezu. Le e'yo ru bi pi eyi pie diyi ma ovu eyo ala ru vini eyo ada ri i. Adre zo afa alu azini azi ngaza ma alea ti eciza 'ba woro ni ma ovu e'yo nde ma alea indi.

OVUZU ALARU AZINI MI MA ONGULUPI MA AGEI TEZA

Aka e'yo 'ba ovu zu e'yo ala ru ri ma alea, le ama ma oni e'yo bi ru pi o-ata ala ri be, 'ba eyo 'diri isu ngua ri be, adu si ku embata 'diri walaru azini amboru, onita. E'yo 'diri nga ovu aga dua/agandua e'yo ru bi pi, agei teza be, aro ayu za be azini ovu zu eyo oniru ri ma alea ri be. Diri geri 'ba azi okuni 'diyi nga piri vile ri.

E'YO RU BI PI OKU EYI BE AZINI AZI NGA 'BA DRIWALA OKU NIRI BE 'DIYI

A'di driwala 'ba niri ma alea, le mi ma ne ra eyo adari li za ma ovu indi 'ba woro ni. Ka ovu dile yo, ama nga ocoko ne e'yo kile 'ba rua ni, ongulumu alea azini eyo omi alea 'diyi isu ra. Agu ei nga afu fu 'ba e'yo oku ni ni 'diyi nga 'ba 'diyi be ra, te 'diyi ovu ni e'yo o'di ni ku eri i nga pari woro ma alea. E'yo 'bani ofu le o'du aga pi were 'diyi ma alea ri ece kini ezo anzi ode ru azi nga 'ba eyo oku eyi si 'diyi nje kini yi e'yo onzi esu za ma alea tu. 'Diyi 'ba azi nga 'ba amuti e'yo oku eyivile ri si 'diyi ni ecele niri i. Amuti wudrikuru si ekile AWID, FRIDA 'diyi si kini, ezo anzi azi 'diyi nga 'ba kalisu dri ni su tu ru ma alea 'diyi (44/100) yo kini eyi ma ovuni aiiko ma alea ku azi eyini ngale 'diyi si.¹⁹

Suru/kari Uganda nisi adule oku azi 'diyi nga 'ba yakani si azini mgbo ru 'diyi yo kini eyi ocoko ambo ni isu omia azini edri eyi vile ri ma alea? Nze kini eyi e'yo karakara isu ekile ocoko omi alea

yakani si, e'yo 'ba 'di za ni 'bani e'yo ni dezu nga kurile 'diyi, le eyi obizo okposi la zu azi ma paria 'diyi, 'ba osile kokobi dria azini oyule oli- asi 'diyi pie, ori fe za yakani alia si 'diyi indi. E'yo ecele uru le si 'diyi ama econi eyoni ku amve 'dini ku. E'yo 'diri okp ako eji pari eri ovu zo ria tu. Ongulumu e'yo 'diyi le pi ku, Le pi oku eyi ma ovu omizaru okposi etu woro si 'diyi mu drile eyo onzi diyi be. Ani ti, ama nga okpo fe le ne zo kini eyo 'diyi ma ovu atriza ru ra. Le ama ma oja ama edri ondoa alea e'yo onzi 'diyi atrizo ra. E'yo onzi ama esupi 'diyi, ma atri ama azi ama vile diyi ma alea ku. Eyo 'diri bani azita azi oku niri ma ngata dri ri.

¹⁹"Making our movements sustainable: practicing holistic security every day." 15 Jun. 2017, <https://www.openglobalrights.org/making-our-movements-sustainable-practicing-holistic-security-ev/>. Accessed 23 May. 2019.

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZO ANZI PIE RI NI
(MEMPROW FEMINIST DIALOGUE: LUGBARATI VERSION)

Sustaining Women's leadership

EFI ECEZA OKPO AKO ESULE AZI 'DIYI MA ALEA RI

Okpo ako rua ni 'diyi engu ojata amani esu leri si. Ojata fe pi le mi olo mi rua ra dika le pi mi omvi eyo nderi ma ti rari. Eyo ka mi esu 'bo, mi nga eyo nde ri omvi, rua si, omi si azini e-tasi. Eyo 'diri edri ama ni alea woro ci. Mi eco okpo ako isu eyo mi agei-a ri ma alea ra rua mini ri ma alea ra, vini egat mini ri ma alea ra. Eyo ala 'diyi vini ocoko fe 'ba dri ra ekile, mi otu zu uru azi ma alea, Afa isu za ma alea ra, kaniku mva ma osita aku ari ma alea.²⁰

Eka ovu eyo uri fe mi dri ri be asia, mi eca ori pie, rua mivile ri nga ari aciza eji, kaniku ari otuza fe mi dri etu azi ni si cazu kpere mi jizo aro joa. Mi asi nga gba mbele mbele ru. Mi esu yi ombe ci, aro nga tu uru, ava seza nga ovu mbele mbele, eyo mi ni oraza 'diyi nga ovu woro ndu.

Ojata rua alea 'diyi nga mi dri okpo fe azi nga zu rua si, eri etu mini eyo nderi isu zuri ere, Eyo 'diyi nga fe mi afu e'do kaniku ongu edo apazo. 'Diri eyo i nga piri ika ovu eyo dile ri alea. Eyo mi esu pi dile diyi ovuni woro eyo onzi ni dile ku, adani si eyo mi bi pi dile ri eri eyo etu worosi 'ba ma rua ri. 'Diri geri ko mi rua ni i ede zo ojata ma alea ri. Awoko dileri ka ovu ewu azoru, diri nga mi ji ocoko ma alea ra adusiku ewa ama ni ovu ania 'diyi, eceta si afa woro isu za eri ewaru, eyo diri si mi nga ovu ava li za kokoru ewu woro si, eco mi zi azo ambo ma dria ra fe pi mi rua ngani ovu muke ku, mi omi ngani ovu muke ku, dika o-ata mini obi ma eselea ri ngani ovu muke ku.

■ Orata eco mi ma rua ni azo fe ra ya?

Eri ada ada ru 'dile. Orata eri 'ba ji azo ndu ndu rua ni oko 6 diyi ma eselea dra fe piri indi, ekile azo asi/culu ni, 'ba rua omvi pi ga-a diyi, 'ba furu furu alea 'diyi, eyo drile onzini (ekile nzila dria fe zu aci si, edezo yi alea 'dii pie) Ogu azo, azini mini mi edri 'du le ongulu pi si ri le.

Orata ovu pi etu woro si ri: E'yo diri okpo ako fe tu rua mivile ri ma alea. Eri vini okpo rua vile afa ekile azo le 'diyi omvi ele, eri okpo ako fe li a-le nyaka vile ri alea indi eri vini rua mivile agupi ni azini okuni 'diyi dri okpo ako fe indi. Eri su za ere fezu ari anga za azini azo 'ba se pi 'ba kala alu ri drazo te ri fe, eri vini fe mi de mbele ru. Eri vini eyo eji mi ma omi alea-a. Diri nga mi dria rua ava nje, orata angiri fe, azini oco omi alea diyi fe indi. Onita eyo eti vazo ri ece kini orata ambo 'dileri eri vini azo azi 'diyi ma eceta yi e'da 'ba ma rua indi.

²⁰"Stress - National Institute of Mental Health ..."

<https://www.nimh.nih.gov/health/publications/stress/index.shtml>. Accessed 23 May. 2019.

²¹"WHO | Mental health: a state of well-being." https://www.who.int/features/factfiles/mental_health/en/. Accessed 23 May. 2019.

■ Okpo ako rua si 'diyi eco alata/oni rua ni 'diyi eza ra ya?

Eri eza ra ada ru. 'Diri nga ovu lu eyo alu ma alea, eri okpo ako eji azi 'ba ni ngaleri ma alea, fe zu mi econi eyo mivile ekile azi nga za le 'diyi nga kilili ru ku. 'Ba azi nga 'ba eyo oku ei ma aza kozo 'diyi eyi esu azi 'diri nga pari ewa ru dile ri ma alea, eyo 'diri 'ba azini 'diyi ma aiiko azini ava azi vile 'diyi omvi ele tu.

Eyo isu zu okpo ako 'diyi ma dria ri mi esu andra leru 'dile: [https://www.helpguide.org/articles/stress/stress-symp-toms-signs-and-causes.htm/](https://www.helpguide.org/articles/stress/stress-symptoms-signs-and-causes.htm/)

EYO ECEZA ALATA OMIA RI NIRI

Alata omia ri eri ewu kilili mini ovu zu omi egata ala mi ma ngulu pi si, eyo ocoko fe pi 'diyi ma okpo ndezu ra, vini azi ngazu ava ambo 'be dika azi ma orodri ndre zu indi ongulumu ma alea ri i.²¹

Alata omi alea 'diyi eyo ama bipi edri amani eyo nga zori ma alea 'diyi, ama omi alea 'diyi, vini amani ovu eyo ala ma alea 'diyi i. Eri fe ama eyo ega, ama rua si ri azini eyo nga za ma alea. Eri vini ama dri geri eyo okpo ako rua, rile 'diyi ma aza ko. Eri ondua fe geri 'ba ni o-azu 'ba azi 'diyi pie, eri vini fe ama geri egata vile ri e'da ni. Eyo alata omi alea 'diyi eri orodri ambo ru ni edri 'ba niri ma alea, engu zu mva ru eca zu eli aga dua ri ma alea cazo kpere 'ba amba ru. Edri mivile ri ma alea eka azo omia ni isu ra, mi ma eyo egaza, edri, azini adriza eco ovu eyo pie ra. Eyo karakarau ni azo omia 'diyi fe ni alea nia indiriri; Eyo mi rua edeza, kaniku eyo, afa osaza omi miveleri ma alea ecopi omi nde eza pi 'diyi ekile mi obi zu okuru okposi dile 'di pie.

- Geri azo nde isu zu engazu ti'ba eyi vu ekile ata ma rua ri esi mva vu dile 'diyi. (Geri azo isu zu familia ri si)
- Azo ndu ndu 'diyi di.
- Mi ma omi ka i asi asi ria.
- Ewu ewaru ekile azi avi za le, 'ba mi ni lele tu amuroa/onia dile ni avizura, afa mi ni aleru 'diyi avi vu ra, azi 'diyi pie.

- Omi eza za kile ewa mvuza nzai seza azi diyi pie
- Eyo ewaru zota ma alea ekile erita ako ako ma alea, ereta aje ma alea, ngiri ngiri aku ma alea vini ongulumu ma alea indi azi ndu ndu 'diyi pie.
- A'di di'za azini eyo ocoko fe pi azi 'diyi pie (ekile oyakuya, Yi gapi ango woro ma alea ozo ni eji ni dileri i, Oli pati onyo pi diyi)

Azo omia 'diyi eyi pari woro ma alea indi. 'Ba azao omia 'diyi pie 'diyi atita isu ra. E'dat a/eceta azo omia ri vileri

- Afa ngazo angiri kaniku o'du kozo tu kaniku afa nyazo ga arutu azini o'du kozo ga-a ru ri i.
- O-ata a'dule eyo o'bi ma alea ri si ri.
- Ovu zo okpo pie ele, kaniku ovuzu okpo kokoru.
- O-ata eyo piri ri egazu kuri ekile eyo azini yo ri le.
- Aza taza eyo nde ma eti ni ovuzo piri kuri.
- Orata asita kokori.
- Afa seza ekile taba, nzai afa azini 'diyi pie omgbo ambo si.
- Egata omi osaza si, dri aviza ru, awoko be, orata alea, ocoko pie, vini ori pie tu.
- Yikii ekile cere o'be za, afu fuzo ewu dria si, 'ba eri vile familia-a 'diyi pie.
- Egata azini 'yeta ewu woro si eyo isu zu, 'ba akua 'diyi pie.
- Omi nia orata azini eyo aliba 'bo diyi emvi eri ma dria.
- O'duko enjo ru 'diyi eri omia ekile eyo njeza eri ma omia onzo ru 'diyi
- Orata lezo ima edri ni ocoko fe zu, kaniku ocoko fezu 'ba azi 'diyi ni.
- Ovu zo azakoma kokoru ekile azi nga za akua, anzi ma agei te zo, mu zo azi paria kaniku onita paria ri ovu drinia ewaru.

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PIE RI NI
(MEMPROW FEMINIST GUIDE: LUGBARATI VERSIOM)

Zita:

- 1) Eyo eti amani o'bale diyi pari amani eyo nde ngazo 'diyi ma alea, eyo 'bani ne ra kaniku ne ku 'diyi eyi eyo omi ma aza kozo 'diyi ne ra ya? Kaniku eyo 'diyi ma aza kozo ci ya?
- 2) Ama azi nga omi piri ma alea ya? aka ama isu 'ba ndu ndu be azi tia, azini ama ovu ngole 'ba azi ndu ndu 'diyi pie.

ALATAA AZINI E'YO ONYIRU

Amuti Alataa ni wudrikuru si ri ece alataa ma efi 'dini le alataa eri onyi afa ruani 'diyi ni 'diyi ovuzu woro ci, omi, vini oataa 'ba eselea o'bi yi be ri azini ovuni e'yo azo ni 'ba bizu ku ri 'i ku kaniku

'Bani tro e'yo ecezu geri ndundu si ra ti, e'yo nde ma esele coza ci, ka ovu pari suru ni e'yo 'i biipi e'yo onyi ni ri be ri si, onyi 'di ba 'du eru "geriko 'bani e'yo amazu, e'yo pezu, idri nyaza kililiru" (8)

E'yo efi eceza 'di so pa e'dataa 3 'diyi dria:

- Onyi eri e'yo amaza, dri ceza ceni ka si ri azini geri efuzu e'yo aleasi afa lele ri esuzu 'yekeri.
- Onyi ni eca woko tre si azini eri ndu lu ru, elenia geri idri ayuzu, omi azini oata e'yo orindi ni ri, azini angu 'ba agei a ri.
- Onyi eri e'yo ta siipi 'yeke ra ri 'i azini 'ba ni asi 'bazu ra ri 'i.

Esele coza alataa pi ni onyi be ri, aliaru, alataa eri oataa idri ni ri 'i, azini onyi eri alataa 'i biipi yetaa si ri 'i. Ani ika ovu rua be ala, mi e'yo ye yetaa si mi vini nii mi oa idri ala alea, e'yo woro si azini idri nyaza aci muke. E'yo eti eceza 'diyi ere ni yi ku, te eyi azi nga tualu 'ba alu ma rua nezu kini e'yo i biipi idri nyaza be ri ma ovu 'yeke. E'yo 'disi asi 'baza ka ovu alataa dria, onyi eri geriko 'bani ecozu alataa esuzu ri 'i.

Sustaining Women's leadership

AGEI TEZA\CENI KA RI, KOKOBI ECOZU ONYI ESUZU RI

Agei teza ceni ka si mi ngulupi si ri eri e'yo 'yeza 'yetaa si mi ngulupi rua si, omi si, egataa si vini orindi si azini omgbo idri nyaza ni si. Di eco aiyo mi dria ri ma azi engazu ra. Eri e'yo okporu ni agetema onyi afa rua ni azini omi a ri ma ta mbazu fezu ani onyi ri ma ovu ci.²²

- Mini ovuzu muke nde ni
- Drileba mi ni 'di azuzu angiri nde ni.
- Idri nyaza 'bazu cika.
- Ata mini ayu mi onyiafa rua ni azini omi ni agei tezu 'diyi, ma omgbo erezu e'yo ewaru 'diyi ma ti tazụ.

Mi mi ngulupi ma ta mba ngon ru?

Dri ceza 'ba azi ngapi e'yo omi ni si 'diyi ni aza koma fezu 'ba azo ru 'diyi ni ri azi nga 'ba agei tema feepi 'dii ni ra. Mi ma ama e'yo eleleru ta mbazu ceni ka si ri 'diyi dria.

- Ipe ta mbaza mi ngulupi si azini onitaa ni ovuzu drinia ci ri e'yo oko ri ru.
- Mi ma esu alataa e'yo i biipi omi be azini onyi afa rua ni ri be e'yo adasi.
- Mi ma 'ba okpo e'yo ewaru atriza ma dria aga lu e'yo azakoma feepi were kile azi ngazu 'yetaa si ku, azi ngazu ande kokoru kani ku nyaka badabada nyazu 'i.
- Mi ma esu etu azi mi ma ruati yazu viriviri kile acizu okposi, kaniku kokobi laza ayiko esuzu, e'yo laza erizu, asi omiza fezu azini ruati nyizu.
- Mi ndre kililiri azi ngaza ma ovu awazu, mi esu ava liza ci azini mi ma avi indi. Azi ka 'i odroa mi dria tu, 'i 'yo "yo" ewu 'bani o'baa azi ngazu dria.
- I'du ava liza kani ku iku azi ewu were si ava lizu.
- Mi andri afa mini ayu kaniku geri mini ayu ande lizu kaniku ayiko esuzu ri ma pamvu.
- Iinda drileba ondoa esezu, alenia e'yo amveleni 'i biipi mi vile azi pie ku 'diyi.

Orodri ta mbaza ceni, Mi ngulupi ni ri 'diyi:

- Anyo azi tia ri esi ele kile ande ruatia ri, orotaa.
- Asi okpo sizu
- Adriza alataa onyiru ni sizu 'ba aza koma leepi 'diyi ni.
- Ageitema / ta mbaza ma onyi ni tu uru.
- Yikii asizu 'ba ada si ri ni tu uru.
- Ti ecima eji 'ba azakoma lee pi 'diyi ma eselea 'ba azini 'diyi pie.
- Okpo fee 'ba alualu ni asi okpo be.
- Yiki 'baza e'yo ada si ri eji.

TA MBAZA CENI KA SI AZINI ONYI: STITAA OKU NI RI MA OKPO EDOZU RI

Onyi/Wellness pi tambaza ceni ri be e'yo aku ni atii pi okpo pa soza ni be nezu e'yo ta siipi ku oku yini alizu alea nia si 'diyi ma ojaki yi ra azini afa yi ni lee wudrikuru ewu 'disi alea 'diyi si. Ecitaa odi okporu ni ci womxns 'bazu okporu ri pi ma eselea 'ba oku yi atii pi 'diyi pie azini (wellness) onyi ma e'yo atii pi ri pie. 'Ba azi yi 'yo e'yo onyi dria, ta mbaza ceni ri pie yi 'ba onitaa angiri pie 'diyi, mu drile 'yozu e'yo onyi dria ri eri 'ba ala 'diyi ni, 'di 'ba yi vile drileba ri ni fezu asizu ku e'yo ta mbaza ceni si dria de ta mbaza ni 'i atii oata tualu ri si, geri angu dri cezu agbatara si azini e'yo i biipi lonyi be ri si. Kiri ti, 'ba adi nzeepi ta mbaza ceni dria 'diyi ma e'yo ale nyaza ma ola ece engazu ongulumu 'ba ni yi dri omii vaa otu yi ma pari e'yo onyi ruani 'diyi ra wudrikuru amveleru 'diyi ni aza koma fee ku ri si. Eli 70 a 'dia ecetaasi, amuti onyi ma e'yo 'yepi 'di ndra agbara angu dri cezu ri be.

'Ba atitaa feepi oku yini zii ndra pari aro jo ru ni ra eyini esu 'adi oku yi ra ri si, 'ba omvele Black Panthers ru pari aro ozizu e'yo 'i biipi onyi beri be zii ndra pari aza koma fezu o'bi ongulumua aza koma esupi omgbo were si 'diyi ni.

²²"Self-Care | Counseling and Wellness | Wright State University." <https://www.wright.edu/student-affairs/health-and-wellness/counseling-and-wellness/workshops-and-self-help/self-care>. Accessed 23 May. 2019.

Audre Lorde, i omvepi "ini, ayia. 'ba a'di 'dipi, 'ba e'yo obeza nzepi" 'ba gbu e'yo eri yo ri kale 'di ri "Ma ngulupi ma ta mbaza ovuni ati mani a ni ku, eri mi ngulupi oceza ni, azini 'yetaa angu dri cezu a'di si ri 'i ku." E'dozu eli '80 a kpere 2000 a, e'yo onyi afa rua ni di ma e'yo angu etuni deria le ru 'diyi si ria, e'yo alaru, rua ala ebi ovu azi robia esuzu ni 'i, 'ba alu ni 'i ma ngulupi ta mbazu ri enze 'i engazu woko driceza agbatarasi vu si ra 'i ecizu omgbo were si oku lonyi be dria ci 'diyi vu.²³

Ewu curudo 'di si, agbatara ma omgbo tupi 'di si azini oata o'bi yini tualu ri si, ta mbaza ceni atitaa esupi ra 'diyi dri enga ria uru. Te oku kalafe angiri si 'ba asi ta mbaza ceni, Asizu e'yo dri ceza agbatara si ri dria, azini e'yo ta siipi oku yisi elizu tualu, azini oku kalafe angiri lee atitaa fee e'yo onyiru ra ni ma azi ngazu vini afa ofuzu e'yo ewaru ri ma ti pizu azini aizu azi nde ngazu ra. E'yo 'di ma drikulu, Ta mbaza ceni ni agata ga e'yo e'daru pi kini oku yi aku ta mba azini amuti be ni ri ma dria, e'yo nziza ejizu ama alataa ruani ni omvizu ele.

Palesi palesi ba ega ta mbaza ceni ma e'yo bi 'i 'ba alu alu be. Te 'ba econi yi ma esele co oataa ala tualu ti ecitaa amuti ongulumu ru 'diyi be ku, okpo awaza esele azini agei tema ti ecima si, eri 'yetaa seruzu kalea 'ba atitaa feepi oku yini di yini aza koma fezu ojata ejizu oataa tualu ri azini okpo fezu azi ngaza ni muzu drile kile 'ba ode drice'ba ru atitaa feepi oku yini 'diyi le, le ama ma pa ma mba, asi ma te, fizu otitaa amuti ndundu, ongulumu ndundu amani ebizu agbatara gbazu yi pie 'diyi ma alea ku.

'Di ni nga ande eji 'ba azi nde alea 'diyi ni, okpo ayuza ma omgbo ngani ovu trotroku, ngazu fezu pari azi ngazu ri ni ovuzu 'yeke ku azini alataa ru ku. Eri e'yo okporu ni ta mbaza ceni 'di ecizu ayotaa pie amuti ama vile 'diyi alea, azini ndezu kililiru afa 'ba ni ayu azi ngazu 'diyi ci amani a'bi e'yo ta siipi oku yisi ri ni ri otuzu uru amavile amuti ria.²⁴

Onyi, Ta mbaza ceni azini Agei Tema – 'Di okporu e'yo 'i biipi oku be ri si a'du e'yo si yaa?²⁵

E'yo mi ngulupi biipi e'yo agbatara ni ovuci alenia ci ri 'i

Asisile ni ri lu WHRDs ma ta mbazu lu 'i ku, te mgbaa ri si, atitaa fezu amuti yini ojataa ejizu e'yo eyini esu ewaru 'diyi alea (Ada ada). Azi ngaza ama vile amuti 'diyi ni ri ma okpo muzu drile ri eci 'i ta mbaza ceni ri be ra.

Ta mbaza ceni ri neria geri ovuzu driwala pie ri si ria, eri lu 'ba alualu ma ava. Eri vini zita e'yo ale yazu ri be 'ba "ombau alaru" eyi owii pi azi ngazu 'ba azini 'diyi ma aza kozu 'diyi pie, 'di e'yo 'do'do ande ejipi azi tia diyi. 'Ba atitaa feepi oku yini 'diyi 'ba e'yo 'ba ada ma driwala ni 'diyi oneepi oku pie 'diyi (WHRDs) "ma soo pa ta mbaza ceni ri ma e'yo atizu", ovu ni lu 'ba alualu rua ayuza ayikosi, ongo tuza azini okutaa, te otitaa yeke 'ba ni ale ni nya agbatara si azini agataru ri si.

AZI NGAZA AVASI RI NI PA SOZU AZINI AGEI TEMA TI ICITAA SI

Asisile ni ri ovuni lu WHRD ma agei tezu 'dini ku, te atitaa fezu amuti o'bi ni oazu tualu ojataa ejizu e'yo ewaru ri alea (Ada). Otitaa agei tema ni ti ecitaa si ri otuzu eri e'yo okporu ni e'yo su andrale ru 'diyi ma ale nyazu: pari kilili e'yo koko 'diyi, etu fezu eyo ale yazu, agbatara gbazu azini afa/e'yo 'i biipi ama idri pie 'diyi, azi agei tema kilili azini idri nyaza mukeri, ti ecima 'ba alu alu pie azini aita amani ama driwala 'ba ada ni ri aria – ngulupi ma orodri. Azi 'bani otile 'di "a'i azini eri okpo fe 'ba oku yi atiipi 'diyi ni e'yo yini ewaru esule 'diyi ofuzu omve vini e'yo ewaru 'di ma ma nziza amazu, azini e'yo nde 'diyi dria e'yo nzezu azini otitaa yi ni lee agei tema ni, alataa be vini muzu azi ngaza pie drile.

²³ "A New Feminist Wellness | 2018 Global Wellness Trends."

<https://www.globalwellnesssummit.com/2018-global-wellness-trends/feminist-wellness/>. Accessed 23 May. 2019.

²⁴ "Making our movements sustainable: practicing holistic security every day." 15 Jun. 2017,

<https://www.openglobalrights.org/making-our-movements-sustainable-practicing-holistic-security-ev/>. Accessed 23 May. 2019.

²⁵ "Wellness, Self-Care and Security – Why this is Important to Feminism ..." 14 Jun. 2012,

<https://www.awid.org/news-and-analysis/wellness-self-care-and-security-why-important-feminism>. Accessed 23 May. 2019.

AMUTITITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PIE RI NI
MEMPROW FEMINIST VIND: LIBERATI VERSION

Sustaining Women's leadership

Ava feza Amuti Ama vile 'diyi ni

Pari/Angu e'yo neepi onyi rua ri 'di ma dria esu omu engazu Forum vu, azini pari 'di 'bani lele saa ru obi yini ti ecima esuzu, afa engazu azini okpo fezu. 'Ba tre atitaa feepi oku yini ewu angirisi azini amuti WHRDs mu ndra angu o'bi azo esupi e'yo egaza si 'diyi ni ria. 'Ba azini kara kara ndra mupi angu 'da neepi 'yo kini 'da eyi ma paleko oko e'yo 'daa 'diyi esuzu e'yo dale 'diyi ndrezu, yo ki vini kini eyi ama eyi eca tozaru yini "etu 'duzu kalaa" engazu "azi ngaza ada ri alea si." 'Di e'da geriko oku yini dri ci zu ndindi ru, suza alea si and omia ri si fezu idri nyaza ni ecazu ewaru.

Eretaa Dri ceza suru ni 'diyi pie ri

Geri 'ba atitaa feepi oku yini e'yo ta mbaza ceni azini e'yo onyi rua ni 'di si ri ni 'diyi le e'yi ma ofi agbatara gbaza e'yo dri ceza ni ri indi, 'di ri eyo angiri 'ba o'di drileka ru oku ni atitaa fee pi 'diyi ni. Eri e'yo ta siipi ra ni 'ba oku atiipi 'di ma drileka, oku ava pie 'diyi azini WHRDs ma ofi e'yo a'bi ni ta mbaza ceni azini e'yo onyi rua ri 'ba alualu ni oazu alea nia ri azini otita e'yo a'bi ni ri, ngazu ojataa ada ejizu, okpo fezu amuti oku yini 'di ni.

'Ba aza koma feepi 'diyi vini otitaa 'di alea indi azi ngazu azini e'yo ta siipi ra ri aza koma fele robia si ri ma ofi azi ta mbaza ceni ri ni, e'yo onyi rua ni 'diyi be ri indi, agei tema be e'yo 'i biipi oku be ri alea, kile 'di ni ovuzu kala azini driwala 'ba adani 'i biipi azi ngaza oku yini ri be ri si.

Okpo engaza ama ngulupi ni.

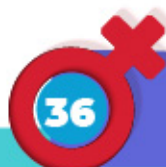
Ottaa otizu geriko e'yo 'i biipi oku yi be e'yo agei tema ni si, ta mbaza ceni azini oata rua onyiru si, sitaa azini amuti amavile 'di ni muzu azi pile drile ri ni nga orodri esu oku ojataa eji pi azi ngapira azini oku e'yo ai pi ra 'diyi pie.

Zitaa

- 'Dri osiza 'ba oku yi atii i 'diyi ma eselea ci ya?
- Ama eco e'yo onyi ruani azini ta mbaza ceni ri ni 'di eci idri nyaza alea ngoni ru azini amuti lee pi eyi eciipi ama be 'diyi pie ra yaa?
- Pari ondoa o'di ni e'yo engapi angu amvele ru 'diyi alea, ama vilea enyatia, aku alea, amuti ci yaa?
- Opirikala azi ngazu ndu ndu yi eciipi tualu ri a'du 'ye yaa? Yi ma azi a'duru?
- Ama ngiringiri azini agbatara efupi arakala ndundu 'diyi ma eselea 'diyi ma e'yo ofu ngoni ru yaa?
- Ama ama ta mba ngoni ru ama ka ali e'yo ewaru alea si 'bo ria?
- Mi mu mi o'bii arojoa kani aza koma esu pari 'bani azakoma fezu 'ba azo omia 'diyi ni ria?

Zitaa mini mi ngulupi zizu ceni e'yo egazu dri nia:

- Mi asi e'yo si kilili ra ya?
- Afa/ e'yo mi dri ezapi 'diyi a'duni mi ma idri alea?
- Ini afa mi agei a 'diyi ngoni ya ri ra yaa?
- Mi ama afa mi ezaapi ocoko feepi mini kaniku mi ni asi otiza feepi ra yaa?
- Mi adu 'ye ika mi ama candi ru, okpo ako alea, ookru?
- Mi ewu 'du oazu ndii mi si a'dukule ra ya?
- Mi mi enze yakani ayuza vusi, kokobi laza, afaazi o'di, kani e'yo onyiru alipi 'bo ni egazu ra yaa?
- Mi vu atitaa muke mi idri akea, eco ovu mi oa ma azi, mi agyika oriba akua, ci yaa?
- Mi e'yo eti nzee mi ngulupi ma dria ngoni?
- Mi asia ayiko ci? /Mi ayiko sii?
- Ewu 'disi mi eco a'du 'ye mi ngulupi ma ta mbazu kile 'ba ada le?
- Mi e'yo mi asia ri nze ori koko ra azini mi atitaa ai ewu mini ovuzu e'yo ewaru alea ri si ra yaa?
- Mi mi ma ruati oya ra ya ecetaasi, acizu pasi, ombuzu, angu onezu ralirali?
- Nyaka mini nya 'diyi kile a'dule? Mi afa nya abiri atrizu kani mi ale ni ga zu?

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PIE RI NI
(MEMPROW FEMINIST GUIDE: LITERATURE EDITION)

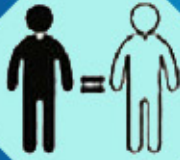

Sustaining Women's leadership

Mini mi ngulupi ni dri rima / dri gaza fezu ku

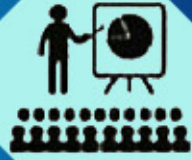
Eyo mini ye
dri aviza siri
ni mini imbataa ru

Mi o'bi mi'ba azi'diyi
pie ku adusiku mi
ovuni eyi le ku

Geriko piri e'yo
ci ri yezu ni yo

Iso pa e'yo mini ai le
ri dria ka tro ovu
e'yo'bani
nii tu ku ni ti

Mi oni e'yo'ba
mi ma e'yo onzi
a'dapi'diyi vu

Mi ai mi vile okpo
ako ri kile e'yo ngapi
ecapi ewu drile ri si le

Indre e'yo agapi
mi nguku si 'bo
diyi kile adi nzeza
mi dria ri ru

Ima ni fuu ku tetaa mi
vile 'diyi si kpere mini
yi ayuria paleko 100

E'yo ewaru alualu
mi biipi ri ovuni
atandu ru ku

Ondoa ni mi ma or'ba
ni ovuni mini mi
ngulupi epizu ri'i ku

Mi ece mi ooko
geri ondoa ayuzuri si

Mi ese'ba mi ageia
kuru ci'ba leepi
mi ma esu agaza ra

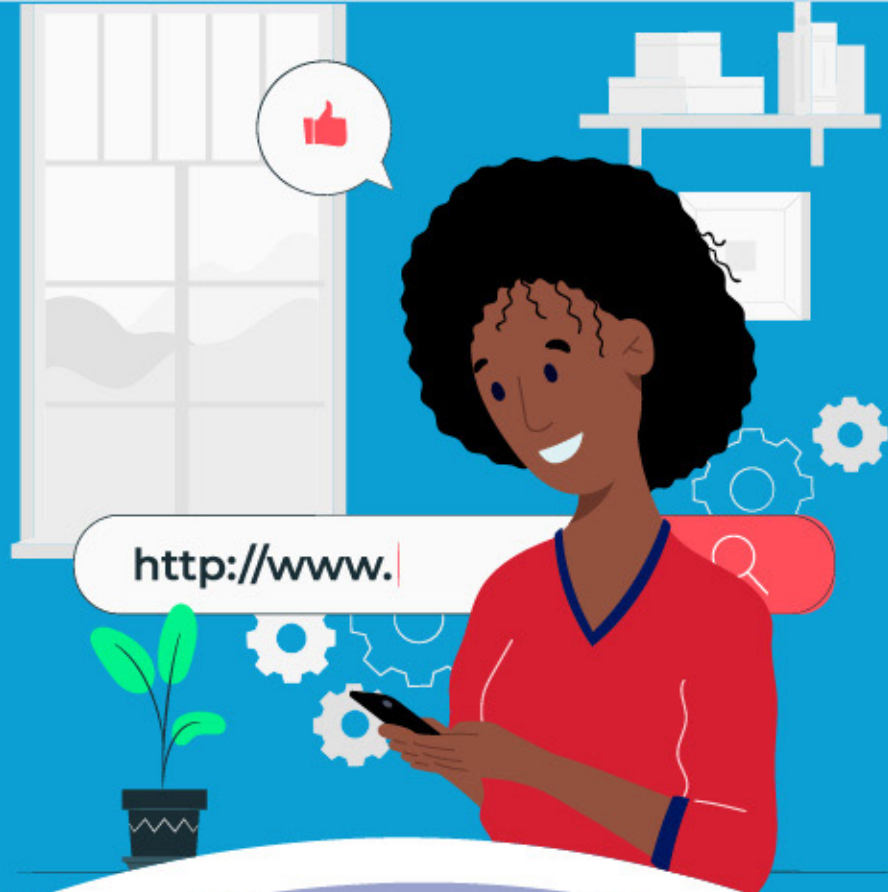
...Anna Vital Yeni...

AMUTIOTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKUYINI EZOANZI PERI NI
(NEMPRON FEMINIST GUIDE: LUGBANTIVERSION)

Sustaining Women's leadership

<http://www.>

More Links to self care, mental health and wellness resources

- Using Chakras as a framework for understanding self care and wellness:- A beginners guide to Chakras <http://www.hmhs counseling.com/single-post/2017/09/19/A-Beginners-Guide-to-Chakras>
- FRIDA, Develop your self care plan: <https://youngfeministfund.org/develop-self-care-plan/>
- Wright State University, Self Care <http://www.wright.edu/student-affairs/health-and-wellness/counseling-and-wellness/workshops-and-self-help/self-care#physical>
- Self care in the workplace:- Strategies for building an organisation with a soul <http://airforafrica.org/wp-content/uploads/2015/08/Strategies-for-Building-an-Organisation-with-Soul-WEB.pdf>
- FRIDA, Working style and principles for virtual offices <https://youngfeministfund.org/2016/09/fridas-working-style-and-principles/>
- 10 things you can do for your Mental Health:- <https://www.uhs.umich.edu/tenthings>
- WHO: 10 facts on mental health https://www.who.int/features/factfiles/mental_health/mental_health_facts/en/
- WHO: Mental Health Strengthening our response <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>
- What you need to know about Mental Health in Uganda https://www.health.go.ug/sites/default/files/What_you_need_to_know_about_Mental_Health.pdf
- APA: The Road to resilience <https://www.apa.org/helpcenter/road-resilience>

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPO FEZA OKU YINI EZOANZI PIERI NI
 (MEMPROW FEMINIST GUIDE: LUBARATIVERSION)

Sustaining Women's leadership

BIBLIOGRAPHY (References)

Agenda 2063, African Union, available at <https://au.int/agenda2063/about>, last accessed 16 May 2019.

American Economic Association, What is economics?, available at <https://www.aea-web.org/resources/students/what-is-economics>, last accessed 21 March 2019

Association for Women's Rights in Development (AWID), Feminist Economics Toolbox, available at <http://www.forum.awid.org/forum12/2013/02/feminist-economics-toolbox/>,

Bader 2012, What is development?, available at <https://www.cgdev.org/blog/what-development>, last accessed 17 May 2019.

Maria Sagrario Floro and John Willoughby, 2016, Feminist economics and analysis of the global economy: the challenge that awaits us, available at https://static1.square-space.com/static/579fc2ad725e253a86230610/t/57ec6ald5016e1636a21dcad/1475111454239/FletcherForum_Sum16_40-2_15-27_FLORO_WILLOUGHBY.pdf, last accessed 17 May 2019.

UNDP, Sustainable development Goals in Africa, available at <http://www.ug.undp.org/-content/uganda/en/home/sustainable-development-goals.html>, last accessed 17 May 2019.

Women's Budget Group, 10 January 2018, available at <https://wbg.org.uk/blog/what-is-feminist-economics/>, last accessed 17 May 2019.

Read Portolés 2004
Gayatri Spivak 1999
Paulson 1998

See Vandana Shiva,
and Bina Agarwal- development is a western colonization strategy
See International Association for Feminist Economics (IAFFE)

Alice M. Miller, Eszter Kismödi, Jane Cottingham & Sofia Gruskin (2015), Sexual Rights as human rights: a guide to authoritative sources and principles for applying human rights to sexuality and sexual health, available at <https://tandfonline.com/doi/full/10.1016/j.rhm.2015.11.007>

International Commission of Jurists, Sexual orientation, gender identity and justice: a comparative law casebook. 2011; ICJ: Geneva.

World Association for Sexual Health, Declaration of sexual rights, available at <http://www.worldsexology.org/resources/declaration-of-sexual-rights/>. 2014.

Yogyakarta Principles, available at <http://www.yogyakartaprinciples.org/>, 2006.

International Planned Parenthood Federation, Sexual rights: an IPPF declaration, 2006; IPPF: London.

The Brooklyn institute, available at <https://thebrooklyninstitute.com/items/courses/feminism-and-sexuality/>

Mark Dombeck, Sexual Identity and Gender Identity, MentalHelp.net-an American Addiction Centres resource available at <https://www.mentalhelp.net/articles/sexual-identity-and-gender-identity/>

Harvard Center for Primary Care, Terminology related to sexual orientation, gender identity, and more, available at <https://primarycare.hms.harvard.edu/wp-content/uploads/2017/06/LGBTQ-Health-handout-Sexual-Orientation-and-Gender-Identity-Terminology....pdf>

Muriel Dimen 1981, Source: Amazons, Bluestockings and Crones: A Feminist Dictionary, 1992.

Tamale, S. (2011) Researching and theorizing sexualities in Africa, in African Sexualities: A reader (eds Sylvia Tamale), Pambazuka Press.

Ahmed, S. (2017). Living a feminist life. Duke University Press.

CREA. (2014). Achieving transformative feminist leadership. New Delhi : CREA.

Dictionary, C. (2019). Language. Retrieved May 12, 2019, from Cambridge dictionary.org:

Sustaining Women's leadership

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/language>
 Hooks, B. (1984). *Feminis theory: from margin to center*. South End Press.
 Hooks, B. (2004). *Feminism is for Everybody*. Pluto Press.
 Kagumire, R. (2019, April 1). Ads about bus stop harassment and 'bonus wives' normalise sexism. Retrieved May 2019, 2019, from The Guardian : <https://www.theguardian.com/-global-develop-ment/2019/apr/01/ugandan-ads-bus-stop-harassment-bonus-wives-normalise-sexism>
 Lei, X. (2006). Sexism in Language. *Journal of Language and Linguistics*, 87 – 95.
 Lorde, A. (2007). *Sister outsider: Essay and speech* .
 Mafadden, P. (1998, October 18). The Challenges and Prospects for the African Women's Movement in the 21st Century. Retrieved April 10, 2019, from <http://www.hartford-hwp.com/archives/30/152.html>
 Olson, L. C. (1998). Liabilities of language: Audre Lorde reclaiming language. *Quaterky Journal of speech*, 448 – 470.
 The African Women's Development Fund. (2006). *Charter Of Feminist Principles*. Accra: AWFD.
 UNFPA. (2019). *Principles of Human Rights* . Retrieved from UNFPA: <https://www.unfpa.org/resources/human-rights-principles>
 Urban Dictionary . (2018). *Urban Dictionary* . Retrieved from Urban Dictionar website : <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=classism>
 West's Encyclopeda of American Law. (2018). *inalienability* . Retrieved from thefreedictionary.com : <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/inalienability>

CONTRIBUTORS

- Twasiima Patricia Bigirwa
- Maria Alesi
- Noah Mirembe Gabigogo
- Hilda Mary Tadia

TRANSLATORS

- Hon Ismail Tuku
- Hon Suzan Azaria Androa

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
 AZINI OKPO FEZA OKUYINEZO ANZI PERINI
 (MEMPROW FEMINIST BRIDE: LIBERATIONIST)

Sustaining Women's leadership

AMUTI OTITAA ORUNGA/ORUTAA
AZINI OKPOFEZA OKU YINI EZOANZI PIE RINI

(MEMPROW FEMINIST GUIDE)

LUGBARATI VERSION

This publication is created for use and dissemination by the Mentoring and Empowerment Programme for Young Women (**MEMPROW**)

Sustaining Women's leadership

Plot 1476 Muyenga
Road, Kampala,
Uganda

+256(0) 414 664 511
+256(0) 716 168 996
+256(0) 701 843 942

@MEMPROW1

@memprow.org

@memprowuganda

WWW.MEMPROW.ORG